

bistands- aktuelt

nr 1 februar
2009

HANDEL

FOTO: GUNNAR ZACHRISEN

**Brukte klær – stor-
industri i fattige land**

Side 14-15

www.bistandsaktuelt.no

Kuwait og Qatar er blant landene som har leid store landområder i Kambodsja for produksjon av ris til egen befolkning. Lokale småbønder kan bli de store taperne som følge av slike avtaler.

FOTO: GETTYIMAGES/DAVID HARVEY

Kjøper opp matjord for de rike

■ Investorer fra USA og rike land i Asia og Midtøsten opptre stadig oftere som oppkjøpere av landbruksarealer i utviklingsland.

■ Årsaken er blant annet høye matvarepriser på verdensmarkedet og frykt for at klimaendringer vil føre til svekket matsikkerhet for befolkningene i rike land.

■ – Jeg er bekymret over utviklingen, sier FNs tidligere generalsekretær Kofi Annan til Bistandsaktuelt. Han frykter at småbønder blir de store taperne.

Side 8-9

B-Post Abonnement

RETURADRESSE: Bistandsaktuelt,
boks 8034 Dep., 0030 Oslo.

USA

**Obama
endrer
Bush-
doktrine**

Side 10

NORSK BISTAND

**Ny utviklings-
melding: Mer
politikk, mindre
«godhet»**

Side 5

VERDENSBANKEN

**Justin Lin –
Bankens nye
kinesiske
sjeføkonom**

Side 18-19

URBANISERING

**Juba –
Afrikas
raskest
voksende by**

Side 16-17

Når verda ikkje er slik ein skulle ønska...

Av Kjetil Aano og Jørn Lemvik

BISTANDSAKTUELT SKAL HA honnør for ei brei dekking av Madagaskar og positiv omtale av resultatene av Det Norske Misjonsselskaps (NMS) lange nærvær og innsats i landet. Det er, etter vår meining, liten tvil om dersom ein skal leita etter kor norsk nærvær har sett spor, vil Madagaskar vera eit godt døme.

Samtidig nyttar Bistandsaktuelt høvet til eit intervju med presidenten i den gassisk-lutherske kyrkja (Fiangonana Loterana Malagasy, FLM), der hans krasse synsmåtar blir bretta ut og kommentert. Vi er ikkje enige i dei synsmåtar som Rakoto Endor Modeste presenterer. Men vi kjenner heller ingen grunn til å orsaka at Bistandsnemnda (BN) gjennom NMS samarbeider med ei kyrkje som står på eige bein, og frimodig presenterer egne synspunkt.

Likevel har vi behov for eit par merknader til oppslaget i Bistandsaktuelt nr 10/08, s 14/15:

Sjølv om NMS, som Arild Bakke seier, ikkje utsett vår partnarkyrkje for utidig press, ønskjer både NMS og BN å ha innverknad på FLM. Den haldninga kyrkje-presidenten gir uttrykk for i møte med uønska graviditet, er vi ikkje enige i, og oppfattar det som klart diskriminerande. Vi ser at det vil vera behov for å setja denne saka på dagsorden også i framtida. Men når vi gjer det, er det heile tida med eit tydeleg medvit om at vi er kyrkjens samarbeidspartnarar.

MEN MYKJE VIKTIGARE er det etter vår meining at ein her møter ei haldning at det er norsk kultur, nor-

FAKSIMILE: BISTANDSAKTUELT 10-2008

...vi kjenner heller ingen grunn til å orsaka at Bistandsnemnda gjennom NMS samarbeider med ei kyrkje som står på eige bein, og frimodig presenterer egne synspunkt.

DEBATT

ske verdiar og norsk tenkemåte som representerer det normale og det normative. Oppslaget presenterer synspunkt frå ein person som lever i ei totalt anna setting, som har heilt andre kulturelle rammer og referansar, enn journalistens. Det blir ikkje gjort det minste forsøk på å setja dei inn i kontekstuelle rammer. Dersom vi som representantar for norsk misjon, hadde gjort noe tilsvarande, ville vi truleg blitt kritiserte for kulturimperialistiske haldningar.

La oss ta ei enkel parallellføring: Når arabiske politikarar uttaler seg,

går velinformerte journalistar ofte inn og forklarar det høgstemte og svulstige i deira retorikk. Når politiske dissidentar t.d. i Kina eller Cuba, gir intervju, blir ein ofte slått av kor velvilleg dei er til lokale styresmakter, og det krevst politisk innsikt for å tolka kva dei seier. Når diplomatar utvekslar noter, krevst det kunnskap for å lesa kor kritiske dei er.

Men her har ein lagt av slik kulturkunnskap! Vi hadde venta betre, ikkje minst av Bistandsaktuelt!

Kyrkja på Madagaskar er nok konservativ i mange teologiske

spørsmål. Det hindrar likevel ikkje kyrkja i å vera ein viktig samfunnsmessig aktør. Når det gjeld spørsmål om likestilling mellom kjønn, er biletet langt frå så eintydig som intervjuet med kyrkje-presidenten skulle tyda på. Kvinner spelar kvinner ei viktig rolle i kyrkje og samfunn på alle nivå, også som leiarar i kyrkja. Likevel er det ennå er ein lang veg å før ein når ideal om likestilling som også NMS og BN deler.

Det er også bakgrunnen for at Bistandsnemnda og NMS samarbeider med kyrkja om det NORAD-finansierte prosjektet Women Empowerment and Gender Equality (WEGE). Kyrkja er ein entusiastisk deltakar i dette prosjektet.

TIL SLUTT EIT LITE HJERTESUKK: Vi som skriv dette har i om lag 30 år levd i spenningsfulle relasjonar mellom kultur og religionar i eit nord-sør perspektiv. Igjen og igjen avslører medier og kommentatorar at dei er forskrekka over at verda ikkje er slik ho er hos oss. Ein forundrast over at menneske ikkje tenker i tråd med norske verdiar! Kort sagt, ein vil ikkje forholde seg til verda slik ho faktisk er, men slik ein ønsker at ho skulle vera.

Om vi vil noe med vår engasjement, og det veit vi at både vi som leiarar av trusbaserte organisasjonar som arbeider med bistand, og at Bistandsaktuelt gjer, kjem vi mye lenger med å starta der menneske er, og ikkje der vi skulle ønska dei var. ■

Kjetil Aano er generalsekretær i Det Norske Misjonsselskap (NMS) og **Jørn Lemvik** er generalsekretær i Bistandsnemnda (BN).

Økt handel, ikke proteksjonisme

Av Marius Doksheim

ERIK REINERT HEVDER i forrige Bistandsaktuelt at John Maynard Keynes' ideer, som den siste tiden har fått mye oppmerksomhet i finans- og makrokretser, bør lyttes til også av utviklingsøkonomer. Kort oppsummert hevder Reinert at det trengs proteksjonisme, i hvert fall i innledende faser av et lands utvikling.

La meg først ta opp et poeng der jeg er enig med Reinert. Utviklingspolitikk er i dag preget av et fokus på symptomer på, ikke årsaker til, fattigdom. Skal man lykkes med fattigdomsreduksjon og vekst, trengs et nytt syn på de utfordringer fattige mennesker står overfor.

Jeg tror, som Reinert, at utviklingsland må utnytte stordriftsfordeler bedre. Vi er derimot uenige om hvilke virkemidler som vil være mest effektive for å nå et slikt mål. Reinert forfekter proteksjonisme, jeg har større tro på handel.

TROEN PÅ FRIE MARKEDER baserer seg ikke på noen måte på en tro på

at markedet er perfekt, eller i en evig likevekt. Enda mindre baserer den seg på en tro på at markeder følger antakelsene i økonomibøkene til punkt og prikke.

Min tro på frie markeder baserer seg på en tro på at frie markeder består av frie mennesker, med den egenverdi det har. I tillegg mener jeg historien viser at liberal politikk gir økonomisk vekst.

Reinert hevder Keynes ga råd til Irland, som på Keynes' tid var svært fattig, om å satse på selvberging og proteksjonisme. Reinert argumenterer for at de samme prinsippene Keynes forfektet i 1933, må gjelde verdens fattige land i dag.

I 1933 **HADDE IRLAND** en inntekt per hode som lå på halvparten av inntekten i England og 80 prosent av inntekten i Tyskland. For å komme ut av fattigdommen beskyttet statsminister Éamon de Valera industrien og landbruket fra internasjonal konkurranse – han fulgte Keynes' og Reinerts anbefalninger. Det ga få positive effekter. Irland forble fattig i mer enn femti år til: Så sent

som 1985 hadde irene bare 60-65 prosent av inntekten til engelskmennene og tyskerne. Et godt eksempel på de menneskelige konsekvensene er det faktum at irene hadde masseutvandring helt frem til 90-tallet.

Siden den gang har Irland ført en politikk som vanskelig kan kalles proteksjonistisk. I 2006 var irene langt rikere enn både tyskerne og engelskmennene.

Dette trenger ikke nødvendigvis å motbevise Reinerts teorier. Det kan være at irene bygde opp industrien under beskyttelse fra utlandet, og derfor var godt forberedt på internasjonal konkurranse på 90-tallet. Det virker imidlertid lite sannsynlig. Irland har vært mer eller mindre frihandelsvennlig siden 1956, og spesielt siden landet ble EU-medlem i 1973. Hvis proteksjonisme var nødvendig for å bygge opp industrien, skulle vi kanskje sett positive effekter tidligere. I stedet ble ineffektiv og statisk industri raskt overkjørt når den møtte internasjonal konkurranse.

REINERTS ARGUMENTER fungerer som unnskyldning for fortsatte subsidier og toll i verdens rike land. Det finnes det få gode argumenter for, så lenge vi klarer å omstille de gjenværende jordbrukerne våre til nye og mer innbringende sektorer.

Heller enn å følge Reinerts anbefalinger, håper jeg derfor vi klarer å redusere våre handelsbarrierer. Det vil ikke automatisk skape vekst i utviklingslandene, men det vil fjerne de hindringer vi legger i veien for dem som forsøker å få til nettopp det.

Samtidig kan vi la utviklingslandene bestemme over seg selv og sin egen politikk. Vi trenger ikke løfter om at utviklingslandene skal redusere sine barrierer for at vi skal fjerne våre. Lar vi utviklingslandene bestemme selv, vil noen velge frihandel, noen proteksjonisme. Noen vil lykkes, andre feile.

(Dette er en forkortet versjon. Hele artikkelen kan leses på bistandsaktuelt.no og www.civita.no.)

Marius Doksheim er rådgiver i Civita.

FØLG DEBATTEN PÅ NETT: WWW.BISTANDSAKTUELT.NO

Resultatbasert bistand

Ingvar Olsen forsvarer bistandsmyndighetenes innsats innen helse, i et tilsvarende til Gunnar Kvåles debattinnlegg i forrige Bistandsaktuelt.

«The Gods of lending»

I sin omtale av en fersk bok av Steve Berkman, gjengir **Eirik Jansen** sterke eksempler på korrupsjon og dårlig forvaltning i Verdensbanken.

Rettferdig – for hvem?

Kjersti Lie Holtar skriver tankevekkende om motiver for å kjøpe varer produsert i utviklingsland.

Journalister ikke adgang!

Med referanse særlig til situasjonen i Gaza, skriver **Tone Bratteli** hvor viktig frie medier og journalisters arbeid er i fredsarbeid og for humanitære aksjoner.

bistandsaktuelt

Fagblad om utviklingssamarbeid • Utgitt av Norad

Redaksjonen arbeider i henhold til pressens Vær Varsom-plakat og Lov om redaksjonell frihet i media. Det er bladets redaktør som har ansvaret for innholdet i bladet.

1/2009 – 12. ÅRG

Ustraffet mord

LEDER

Denne uken begynte Den internasjonale straffedomstolens (ICC) rettssak mot den kongolesiske krigsherren Thomas Lubanga Dyilo. Han siktes for blant annet bruk av barnesoldater og drap på sivile i en krig som siden 2004 kan ha kostet omlag 2,7 millioner mennesker livet. Som en konsekvens av rettssaken mot Lubanga er kommandanter i opprørshærene i DR Kongo allerede blitt mer varsomme med å bruke barn i strid.

Fire av mennene som nå sitter fengslet i Haag siktet for krigsforbrytelser er fra DR Kongo. Dessverre er det mange flere krigsherrer og generaler fra det sentrale Afrika som bør arresteres og sendes til Haag – det gjelder både kongolesere og sannsynligvis høytstående generaler fra Rwanda og Uganda.

De mange overgrepene i DR Kongo fra 1996 og fram til i dag bør etterforskes. Her har hittil FNs operasjon i DR Kongo (Monuc) sviktet.

Rollene til flere personer bør granskes: Broren til Ugandas president Museveni, general Caleb Akandawanaho, alias Salim Saleh, var en støttespiller for flere av krigsherrene. Stabssjefen for det rwandiske forsvaret, general James Kabarebe, var sentral under invasjonen av DR Kongo i 1998 der titusener av sivile flykninger ble drept av invasjonsstyrkene. Det er også han som forhandlet fram avtalen som igjen gjør det mulig for rwandiske tropper å jakte på hutuopprørere på kongolesisk mark. I disse dagene er faren for nye krigsforbrytelser overhengende.

ICC har utstedt en arrestordre på en annen krigsherre, Bosco Ntaganda, som fortsatt er på frifot. Nylig brøt han med opprørsgeneralen Laurent Nkunda og har slått seg sammen med den kongolesiske hæren i det østlige Kongo. FN-styrkene skal i teorien være samarbeidspartnere for regjeringshæren. Både Ntaganda og Nkunda er sannsynligvis skyldige i krigsforbrytelser begått så sent som i fjor høst. Det må ikke være slik at Ntaganda slipper rettsforfølgelse ved å delta i denne offensiven mot hutuopprørere. Nkunda er blitt arrestert av Rwanda, men det er ikke sikkert at han blir utlevert.

Norske organisasjoner har presset regjeringen til å gå med på å sende norske soldater til FN-operasjonen i DR Kongo. Dessverre er det en operasjon som i liten grad har gransket overgrep. Den har i liten grad klart å hindre drap, voldtekt eller bortføring av uskyldige. FN har heller ikke sørget for at de skyldige blir straffet. Når FN-styrkene nå har fått et klart mandat til å beskytte sivile, bør Norge gjennom sin deltagelse bidra til at krigsforbrytere blir arrestert og stilt for retten. Det at voldsmenn vet at det internasjonale samfunn vil forfølge dem har helt åpenbart en avskrekkende virkning.

JS

MÅNEDENS SITAT

«Vel, vi har prøvet noen ganger å sette oss sammen med andre enn de vi vanligvis bretter ut matpakken foran, og det har jo for så vidt forløpt uten komplikasjoner.»

Lederartikkel i siste utgave av UD-posten.

Sri Lankas president **Mahinda Rajapaksa** har hatt framgang i kampen mot LTTE. Dette gjør han populær blant det singalesiske flertallet, til tross for anklager om nepotisme og overgrep mot pressen.

FOTO: SCANPIX/ SUDATH SILVA

Kompromissløs president

Sri Lankas regjeringshær går hardt fram og ser ut til å brukket ryggen på separatistbevegelsen LTTE. Men analytikere tror ikke at konflikten er over.

er valgt inn i parlamentet på Sri Lanka. Han var både arbeidsminister og fiskeriminister i regjeringen til Kumaratunga på 90-tallet. I 2004 ble Rajapaksa statsminister, før han altså beseiret Ranil Wicremasinghe i presidentvalget i 2005.

PORTRETT

AMILLA DE SARAM LARSEN

Percy Mahinda Rajapaksa ble valgt til president på Sri Lanka høsten 2005. Et av valgloftene hans var at han skulle sørge for å beseire separatistbevegelsen De tamilske tigrene (LTTE) og avslutte konflikten som har herjet Sri Lanka i flere tiår. I de tre og et halvt årene som har gått siden Rajapaksas innsettelse har regjeringen ført en stadig hardere kamp mot LTTE.

I begynnelsen av 2008 gikk regjeringen formelt bort fra våpenhvilen som Norge var med på å fremforhandle. Tusenvis av mennesker, både soldater og sivile, har blitt drept i kampene siden 2005.

Da den lankesiske hæren nylig inntok Tigrenes siste store bastion, byen Mullaitivu nordøst i landet, kunne det se ut til at Rajapaksa hadde innfridd løftet han ga ved valget i 2005.

Men sannsynligvis er konflikten på Sri Lanka langt fra over. Analytikere og militære eksperter spår at selv om LTTE er betydelig svekket militært, så er de neppe beseiret. Konflikten vil trolig bare endre karakter, fra en konvensjonell krig hvor to hærer slåss til en kamp hvor LTTE i enda større grad kommer til å benytte seg av geriljatakikk. Mange frykter at man kan forvente flere angrep og aksjoner i byene, også sør på Sri Lanka.

Yngste. Percy Mahinda Rajapaksa, som representerer Sri Lanka Freedom Party (SLFP), kommer fra en familie som har lange tradisjoner i lankesisk politikk. Både faren og onkelen var politikere. Mahinda ble parlamentsmedlem allerede som 24-åring, den yngste som noen gang

Brødre. Den nåværende presidenten hadde tidligere i sin politiske karriere et moderat syn på konflikten med LTTE, men er blitt gradvis mer kompromissløs. Kritikere av juristutdannede Rajapaksa beskylder han for å plassere nære slektninger i sentrale posisjoner. Gotabhaya Rajapaksa, Rahindas yngre bror, er forsvarsminister. Storebror Chamal er transportminister og en tredje bror, Basil, er presidentens seniorrådgiver. Enkelte hevder at familien Rajapaksa kontrollerer opp mot 70 prosent av statsbudsjettet på Sri Lanka.

Kritikk. Presidenten har også fått stadig sterkere kritikk etter at pressen har fått vanskeligere arbeidsforhold på Sri Lanka. Ifølge offisielle tall har ni journalister blitt drept og 27 blitt angrepet siden 2006.

Den siste som ble drept var Lasantha Wickrematunga, redaktøren av avisa The Sunday Leader. Han ble skutt av ukjente gjerningsmenn da han var på vei til jobb. Wickrematunga var en velkjent kritiker av regjeringens harde linje i krigen mot LTTE.

I en leder som ble trykket etter at han ble drept forutså Wickrematunga sin egen død og ga regjeringen skylden. Han henvendte seg direkte til presidenten og spådde at undersøkelsen som ble igangsatt for å finne ut hvem som sto bak drapet på han ikke vil gi resultater. Presidenten Rajapaksa har avvist at regjeringen hadde noe med drapet på Wickrematunga å gjøre.

Men til tross for mye kritikk har Mahinda Rajapaksa solid støtte blant det singalesiske flertallet i sør. Mange ser på han som en helt fordi han ser ut til å ha lyktes i å beseire LTTE, noe tidligere presidenter ikke har klart. Så får tiden vise om han faktisk har gjort det. ■

I mai 2008 ble folk fra naboland utsatt for voldelige angrep i Sør-Afrika. Ifølge professor Genevieve James var det religiøse organisasjoner, ikke staten, som hjalp ofrene og bidro til forsoning. Bildet viser en demonstrasjon mot volden i Johannesburg. FOTO: SCANPIX/GIANLUIGI GUERCIA

NOTISER

Flere barn på gata

Den britiske ikke-statlige organisasjonen EveryChild varsler at antallet barn som vil bli skilt fra sine familier vil øke dramatisk det neste tiåret. Mellom 100 og 150 millioner barn lever i dag på gata, og EveryChild mener at antallet er økende.

Barn som blir skilt fra sine familier må ses som et globalt utviklingsproblem, og vil gjøre det vanskelig å nå FNs tusenårsplan, advarer organisasjonen. Hovedårsakene til det økende antallet enslige barn er finanskrisen, militære konflikter, vold og overgrep og mangel på beskyttelse. ■

300 ganger farligere å føde i fattige land

Kvinner i fattige land løper 300 ganger større risiko for å dø under fødsel enn kvinner i rike land, fastslår UNICEF i sin rapport State of the World's Children 2009. Hvert minutt dør en kvinne av svangerskaps- eller fødselskomplikasjoner. 536 000 kvinner døde av svangerskaps- eller fødselskomplikasjoner bare i 2005. Hele 70 000 jenter i alderen 15-19 år dør årlig i barsel.

Siden 1990 har ca. 10 millioner kvinner omkommet på grunn av fødsels- og svangerskapskomplikasjoner. Rapporten konstaterte også at det er nesten 14 gangers så stor fare for at barn som er født i utviklingsland dør i løpet av den første levemåneden enn at det samme skjer med et barn i et utviklet land. ■

Menneskerettighets-senter stengt i Iran

Iranske myndigheter stengte nylig menneskerettighetssenteret «Center for Defence of Human Rights» i Teheran. Kontoret ble opprettet og ledes av den iranske advokaten og menneskerettighetsforsvaren Shirin Ebadi, som ble tildelt Nobels fredspris i 2003.

Den norske regjering ser alvorlig på at iranske myndigheter stengte menneskerettighetssenteret, sier utenriksminister Jonas Gahr Støre. Fredsprisvinnerens senter ble stengt idet det skulle markere 60-årsjubileet for FNs Verdenserklæring for menneskerettigheter. ■

Fryser budsjettstøtte til Rwanda

Sverige og Nederland fryser budsjettstøtte til Rwanda etter FNs rapport om Rwandas støtte til opprørerne i DR Kongo, melder Sidas magasin OmVärlden. EU opprettholder foreløpig sin støtte. I en pressemelding sier SIDA at man vil avvente Rwandas svar på de svenske reaksjonene. Sveriges budsjettstøtte til Rwanda var i 2007 på 80 millioner svenske kroner. ■

— Troende leder an i utvikling

Giverne for opptatt av staten, mener sørafrikansk professor

Internasjonale givere vil i økende grad måtte ta hensyn til at religion spiller en stadig viktigere rolle i land i Sør. Religiøse organisasjoner er helt sentrale i utviklingsarbeidet, mener professor Genevieve James fra Sør-Afrika.

■ JAN SPEED

Professor Genevieve James ved Sør-Afrika universitetet UNISA og Rick James, seniorkonsulent ved Intrac (International NGO Training and Research Centre) tror at stadig flere utviklingsaktører i Sør vil kreve at vestlige givere respekterer deres religiøse tilnærming til utvikling. De var begge i Norge nylig i forbindelse med markeringen av Bistandsnemndas 25-årsjubileum.

– Mange av de religiøse organisasjonene fremmer likestilling, kjemper for de fattigste og mot urett. De ønsker samtidig å gjenopprette moralsk ansvarlighet, sier professor James. Ifølge hennes erfaringer fra Sør-Afrika er det kirkene som fortsetter å kjempe for svake lokalsamfunn etter at de politiske organisasjonene har trukket seg tilbake.

Mot voldtekt. Hun er selv involvert i grasrotarbeid mot voldtekt av barn og seksuelle overgrep.

– Kirken jobber med ofre ned til tre til fem års alderen. Myndighetene er helt tause om dette problemet. De har til og med lagt ned barnebeskyttelsesenheter i politiet, sier hun.

Da fattige utlendinger fra Zimbabwe, Mosambik og Somalia ble angrepet av fremmedfiendtlige grupper i Sør-Afrika i april 2008, var det de religiøse organisasjonene, både kristne og muslimske, som grep inn og hjalp ofrene. Det var også de religiøse organisasjonene som utarbeidet strategier for å ska-

pe forsoning mellom innvandrere og lokalsamfunnene der de bodde.

– Igjen var myndighetenes respons mangelfull, sier UNISA-professoren.

Hennes britiske kollega, Rick Jones, påpeker at nesten en tredjedel av alle aidspasienter i verden får omsorg gjennom katolske helseinstitusjoner. Religiøse organisasjoner driver samtidig over halvparten av alle helse- og utdanningsinstitusjoner i Afrika sør for Sahara.

– Selv om Vesten liker å tro at deres sekulære tilnærming er rådende, viser mange studier at det er en voldsom religiøs vekst i resten av verden, sier Rick Jones. Han har jobbet med ikke-statlige organisasjoner i Afrika, Latin-Amerika og Europa i over 20 år.

Åpner for islam. Jones stiller seg undrende til vestlige givernes skepsis til religiøse organisasjoner og deres klare krav om at det religiøse og bistandsfaglige skal holdes atskilt. Men han merker seg også endringer, i hvert fall i forhold til islamske organisasjoner.

– Etter 11. september har jeg merket meg at givere er blitt mer interessert i å støtte moderate muslimske organisasjoner. Men selv om de er moderate, vil ingen av disse organisasjonene akseptere krav om å ikke spre sitt religiøse budskap, sier Rick James.

Han mener imidlertid at Tony Blairs Afrikakommisjon og flere

Givere må løsrive seg fra sine bindinger til staten i mottakerlandene.

Genevieve James, professor ved UNISA.

rapporter fra Verdensbanken anerkjenner rollen de religiøse organisasjonene spiller.

Penger ikke alt. Professor James mener mange givere er for fokuserte på staten.

– Givere må løsrive seg fra sine bindinger til staten i mottakerlandene. Regjeringer skifter stadig. Mange av de religiøse organisasjonene er derimot rotfestet i samfunnet. Staten som utviklingspådriver eksisterer bare i en idealisert verden, sier hun.

Ifølge James må religionsbasert utviklingsarbeid holdes atskilt fra misjonering. Samtidig mener hun det er på tide for organisasjoner i Sør å ta et oppgjør med en forestilling om at penger løser utviklingsproblemen.

Hun mener det har vært fokusert for mye på den materielle dimensjonen i utviklingsarbeidet.

Motiverer. – Bistand er bare en liten del av det som skaper utvikling. Tro brukes til å motivere og til å fokusere på behovene til hele mennesket. Mye utviklingsarbeid skjer allerede nå uten vestlige penger. Jeg kjenner til mange organisasjoner som hadde sagt nei til givernes penger om de hadde nok egenkapasitet – de syntes det er altfor mange bindinger knyttet til pengene. Det er mennesker som skaper utvikling, ikke bistandsindustrien, sier James.

– Du sier at trosorganisasjoner fremmer likestilling. Men det er ikke inntrykket man sitter med i forhold til mange kirkesamfunn i Afrika, der kvinner for eksempel ikke tillates å være ledere?

– Min personlige framgang har skjedd takket være mitt religiøse ståsted. Jeg tror ikke dagens situasjon vil vare. Kvinner i Afrika gjør opprør. Det er kvinner som leder an i kampen mot seksualisert vold. Fortsatt skjer det at menn nekter å høre på meg når jeg snakker, men det er for lett å bare vise de negative sidene, sier hun. ■

BISTANDSNEMNDA 25 ÅR

■ Norsk Misjons Bistandsnemnd er en paraplyorganisasjon som forvalter en samarbeidsavtale med Norad på vegne av medlemsorganisasjonene.

■ Bistandsnemnda har nå virket i 25 år.

■ Organisasjonene tilknyttet BN driver utviklingsarbeid i 40 land, og mottok i 2007 ca 140 millioner kroner i offentlig støtte til 150 utviklingsprosjekter.

Mer politikk, mindre «godhet»

Ny stortingsmelding trekker opp «de store linjer» i utviklingspolitikken

13. februar lanserer Erik Solheim sin nye stortingsmelding om utviklingspolitikk. Den foreslår radikale endringer.

– Meldingen vil ta for seg de store linjene, fastslår prosjektleder for utviklingsmeldingen Hege Hertzberg.

■ LIV RØHNEBÆK BJERGENE

Avdelingsdirektøren i Utenriksdepartementets analyseenhet har samordnet arbeidet med meldingen. Hun forteller at enkelte er skeptiske til den retningen som norsk bistandspolitikk nå tar.

– Å balansere mellom de som ønsker endringer i utviklingspolitikken og de som ikke ønsker endringer, har vært tøft, sier Hertzberg (bildet).

Minister for endring. Hun forteller at en endringsorientert og radikal miljø- og utviklingsminister Erik Solheim ønsker en utviklingspolitikk som ikke omhandler bistand alene.

– Det handler om å trekke opp de store linjene i politikken ved at utviklingspolitiske perspektiver trekkes inn i for eksempel sikkerhets-, klima- og handelspolitikk, sier Hertzberg.

Satsingsområdene framover kan derfor oppsummeres i tre ker: Klima, konflikt og kapital.

De store linjene. I arbeidet med den nye stortingsmeldingen har regjeringen hatt en rekke møter med de frivillige organisasjonene.

– Vi har hatt en usedvanlig åpen prosess, hvor vi både har hatt fellesmøter med de frivillige organisasjonene, og hvor jeg har besøkt enkeltorganisasjoner for å snakke om hvordan vi tenker, sier Hertzberg.

Uenigheten blant organisasjonene

Utviklingsminister Erik Solheim under FN's klimakonferanse i Polen i desember. Klima blir en av de tre viktige satsingsområdene i den nye utviklingspolitikken.

FOTO: SCANPIX/REUTERS/KACPER PEMPEL

” Vi har hatt en usedvanlig åpen prosess.

Hege Hertzberg, avdelingsdirektør i UD.

ne om den politiske dreiningen er stor.

– Ikke alle er med på å tenke radikalt – å se bistand som bare ett av flere virkemidler for å få til endringer. Mange ser på bistand som det suverent viktigste for å løse fattighetsproblematikken. Men denne meldingen vil ikke handle om «den perfekte bistanden». Den vil handle om de store linjene, fastslår Hertzberg, som i sine møter med de frivillige organisasjonene har fått klare

tilbakemeldinger om at regjeringen med dette trækker på mange ømme tær.

– Ja, mye av den tradisjonelle bistandspolitikken er tuftet på en altruistisk, uegennyttig tankegang. For miljøer som er opptatt av å bevare dette, har det helt klart vært slitsomt å forholde seg til vår radikale tilnærming, sier Hertzberg.

Fortsatt tradisjonell bistand. Men selv om klima, konflikt og kapital

nå løftes fram på bekostning av altruismen, understreker Hertzberg at tradisjonell bistand fortsatt vil være viktig.

– Ja, bistand er viktig – ikke minst fordi dette er penger som vi som givere kan styre og bruke der vi ønsker. Men vi må samtidig også jobbe på andre, mer overordnede områder – som bruken av skatteparadis, illegal kapitalflukt eller å løse voldelige konflikter, sier Hertzberg. ■

Nedgangstider kan gi mindre norsk bistand

Høy oljepris medvirket i fjor til et stortingsvedtak om et rekordhøyt bistandsbudsjett på 23 milliarder kroner for 2009. Med finanskrisen og kraftig fall i oljepris kan bistanden komme til å lide.

■ LIV RØHNEBÆK BJERGENE

En slik økonomisk utvikling kan få konsekvenser når regjeringens nye utviklingsmelding skal settes ut i livet de kommende årene.

For krisesignalene er tydelige. Mens Finansdepartementet i statsbudsjettforslaget for 2009 tok utgangspunkt i en oljepris på 500 kroner fatet, har prisene nå falt til om lag 280 kroner fatet.

Statistisk sentralbyrå anslår i sine prognoser for Norges brutto nasjonalprodukt, BNP, en realvekst på 0,7 prosent for 2009 og 2,2 prosent for 2010. Til sammenligning var realveksten i 2007 på 3,7 prosent.

” Jeg håper at en nå forlater tvangstrøyen som prosentmålet utgjør.

Morten Høglund, Fremskrittspartiets utenrikspolitiske talsmann.

En slik utvikling kan få konsekvenser for et bistandsbudsjett, hvor den politiske målsetningen å nå opp i én prosent av brutto nasjonalinntekt. Det målet ble nådd av den rødgrønne regjeringen ved budsjettforslaget i fjor høst. (I praksis er det kun små forskjeller mellom brutto nasjonalprodukt og brutto nasjonalinntekt. Red. anm.)

Tullele binding. – Så lenge en tilsynelatende prøver å holde én-prosenten ved hvert budsjett, så vil fallet i oljeprisen innebære at det blir en lavere inntekt å regne én-prosenten fra, sier økonomiprofessor Kalle Moene, som mener at slike bindinger er «tullele».

For selv om fallet i oljeprisen er godt nytt for energiavhengige utviklingsland, fører finanskrisen til et enda større behov for hjelp.

– Norge burde derfor i enda større grad enn tidligere vise sjenerøsitet overfor fattige land i Sør, sier Moene.

Solheim må vise styrke. Han mener en situasjon med mindre oljepenger i statskassa vil tydeliggjøre hvem i regjeringen som klarer å lobbe for sine saker og sitt departement. Det vil kunne vise seg allerede som i revidert budsjett til våren.

– Jeg har stor tillit til at Erik Solheim makter å argumentere for fortsatt høy bistand. Men en kommer ikke utenom at det å binde seg til et prosentmål av brutto nasjonalinntekt, som var ment som et ambisiøst mål, nå kan bli brukt som et argument for å redusere bistanden på grunn av lavere oljepris, sier Moene.

Folk lever av penger, ikke prosenter. Utviklingsminister Erik Solheim lover på sin side å kjempe for fortsatt høy bistand.

– Vi er inne i en budsjettprosess, og jeg kan ikke forskuttere hva Stortinget kommer til å bestemme seg for på dette området. Det jeg vet, er at jeg vil kjempe for at det ikke blir en reduksjon. Vi må huske på at vi

også har påtatt oss store forpliktelser, blant annet gjennom regnskogprosjektet.

– Men etter ditt ønske skulle du gjerne sett en ytterligere økning?

– Jeg kan ikke love noe på det nåværende tidspunktet. Jeg vil kjempe for verdens fattige, og vi kan ikke redusere ambisjonene. Folk lever av penger, ikke prosenter.

Stortingets sterkeste kritiker av å skulle binde bistanden til et prosentmål, Fremskrittspartiet, håper at regjeringen vil redusere bistanden. Men partiets utenrikspolitiske talsmann, Morten Høglund, tror ikke at det vil skje.

– Med den retorikken som denne regjeringen har, blir jeg overrasket dersom det blir foretatt kronekutt. Men jeg håper at en nå forlater tvangstrøyen som det å binde bistanden opp til et prosentmål av brutto nasjonalinntekt har vært, sier Høglund. ■

God oppførsel skal være frivillig

Stortingsmelding om samfunnsansvar – regjeringen møter kritikk for vage formuleringer

Regjeringen vil ikke lage lover eller bindende retningslinjer for bedrifter som investerer i utviklingsland. Det framgår av en ny stortingsmelding. Derimot lover utviklingsminister Erik Solheim «å henge ut verstingene».

STORTINGSMELDING

■ MARTA CAMILLA WRIGHT

I Stortingsmelding nummer 10, «Næringslivets samfunnsansvar i en global økonomi» foreslås det ikke nasjonale bindende retningslinjer.

– Jeg kan love at vi skal bidra med det som amerikanerne kaller «name and shame», sa utviklingsminister Erik Solheim under lanseringen.

Han mener at dette er vel så virkningsfullt som standarder som man skriver ned på et papir

– Jeg skal rope ut om norske bedrifter som gjør gode ting i utlandet slik at de blir sett som forbilder. De som bidrar til dårlige miljøstandarder, korrupsjon og alle andre ting vi ikke ønsker, vil jeg bidra til å henge ut, la han til.

Satser internasjonalt. Regjeringen lover også i meldingen å være en pådriver for internasjonale prosesser for å oppfordre til god oppførsel fra næringslivet. Men andre krav vil man ikke stille. Utviklingsministeren mener at bindende retningslinjer må være internasjonale om de skal ha noen virkning.

Meldingen beskriver forventninger til samfunnsansvar i offentlig virksomhet, forventninger til norske bedrifter og forventninger til regjeringens rolle i å utforme og påvirke nasjonale og internasjonale rammebetingelser for næringslivets samfunnsansvar. Dokumentet får konsekvenser for ambassadene, ettersom samfunnsansvar skal inn som et såkalt tverrgående tema i bistandssamarbeidet.

Regjeringen vil se på måter å styrke norsk oppfølging av OECDs retningslinjer for bedrifters samfunnsansvar. Ellers er det mest konkrete i meldingen et forslag om utvidet opplysningsplikt i regnskapsloven for de største bedriftene.

LO-leder Roar Flåthen gikk – i motsetning til NHO – inn for dette forslaget. Ellers er begge parter posi-

Telenor-sjef **Jon Fredrik Baksaas** (midten) er blant de som har opplevd medias kritiske blikk. I mai 2008 fikk han en knusende rapport fra Det Norske Veritas om i Bangladesh.

tive til stortingsmeldingen.

NHO glad for frivillighet. Samfunnsansvar må være frivillig, mener Næringslivets hovedorganisasjon. NHO vil ikke gå inn for bindende retningslinjer for miljø og menneske-

rettigheter.

– Vi tror at dette er vanskelig målbare størrelser, sier NHO-direktør Finn Bergesen.

Han mener at det er bedre å utarbeide retningslinjer og ha systemer innad i bedrifter for å følge opp.

Bergesen er heller ikke tilhenger av nasjonal regulering av noe som skal settes ut i livet internasjonalt.

– Skal du regulere noe på dette feltet må det gjelde alle aktørene, ikke bare norske bedrifter. Hvis vi får særnorske regler, blir det vanske-

– Frivillighet endrer ikke atferd, mener etikk-forskere

STORTINGSMELDING

– Mine lave forventninger er blitt oppfylt. Dette er vagt og ullent, sier Ivar Kolstad som forsker på bedrifters samfunnsansvar i utviklingsland ved Christian Michelsens Institutt (CMI).

CMI-forskeren mener at man må gjøre uetisk atferd kostbart for bedriftene.

– I meldingen vil regjeringen styrke tiltak som ikke virker og er uforpliktende på tiltak som virker. Når det er frivillig om man vil oppføre etisk, har det ingen effekt på bedriftenes atferd, sier Kolstad.

Han mener samtidig at retningslinjene til OECD og medlemskap i FN's Global Compact betyr lite.

– Siemens inngikk nylig et korrupsjonsforlik etter å ha brukt bestikkelser systematisk som forretningsstrategi gjennom mange år.

77 Norske myndigheter kan bruke offentlige innkjøp til å straffe bedrifter som opptrer uetisk.

Ivar Kolstad, forsker.

Siemens har vært medlem i Global Compact siden 2003, uten at dette har betydd at bedriften har fulgt retningslinjene mot korrupsjon.

Må få insentiver. Kolstad foreslår at norske myndigheter gir bedrifter insentiver til å opptre etisk.

– For eksempel kan norske myndigheter i større grad faktisk bruke offentlige innkjøp til å straffe bedrifter som opptrer uetisk, også om overtredelsene finner sted i utlandet.

Han mener også at meldingen idylliserer hvor viktige norske bedrifter er i utviklingsland.

– Vår forskning viser at bedrifters aktiviteter innenfor samfunnsansvar ikke bidrar til utvikling. I noen tilfeller kan norsk virksom-

het også bidra til å gjøre situasjonen verre.

Trenger kontroll. Njål Høstmælingen ved Norsk senter for menneskerettigheter roser stortingsmeldingen, men han mener samtidig den er lite forpliktende.

– Dokumentet er bra og gir en kunnskapsbasert utredning. Den kan gi kunnskap til offentlig sektor, og det er viktig, sier han.

Ellers synes han det er mange ideer som må konkretiseres før man kan gi Regjeringen karakter på meldingen.

Han ville heller ønsket seg mer oppmerksomhet om nasjonal lovgivning, fremfor internasjonale regler, og få inn kontrollmuligheter.

– Det er ikke tilstrekkelig å si at man skal søke å realisere retnings-

linjer som i realiteten er meget vage. Det må være slik at den som bryter nasjonal lov blir straffet. Da går det ikke an å ha regler som er slik at det er tvil om hvorvidt en bedrift har opptrådt uetisk, sier han.

Bør gi råd til andre. Høstmælingen mener at norske myndigheter burde jobbe med å styrke lovgivning i land hvor norske bedrifter investerer, slik at lovene i hvert enkelt land blir like for alle utenlandske bedrifter som vil investere i et land.

– Det er mange land med svak lovgivning som er interessert i dette, avslutter han. ■

For å lese hele stortingsmeldingen se www.regjeringen.no

Søk i arkivet til bistandsaktuelt.no.

arbeidsforholdene hos telegigantens underleverandører
FOTO: SVEIN ERIK FURULUND, SCANPIX.

lig for norske bedrifter i et konkurranseutsatt marked, sier han.

«Vaktbikkjene» skuffet. Organisasjoner som Forum for utvikling og miljø, Framtiden i våre hender og Amnesty International Norge ut-

INTERNASJONALE STANDARDER

Det er flere frivillige internasjonale retningslinjer for bedrifter som engasjerer seg globalt:

- OECDs retningslinjer for multinasjonale selskaper
- FNs Global Compact
- ILO-konvensjoner

trykker alle skuffelse. De hadde ønsket seg konkrete forslag og nasjonale retningslinjer.

- Hvordan skal vi kunne bidra til å grave frem verstingbedriftene i utviklingsland dersom det ikke finnes klare retningslinjer, aller helst lover, som norske myndigheter krever at næringslivet følger? Det er regjeringens oppgave å lage regler, virkemidler og sanksjoner, ikke å drive med «naming and shaming», sier Gunhild Ørstavik, rådgiver for bedrifters samfunnsansvar i Forum for utvikling og miljø.

Organisasjonene stillere seg samtidig avventende til hva forslaget om opplysningsplikt i regnskapsloven konkret innebærer.

Svakt for rettigheter? Også Amnesty International Norge kommer med kritikk. I en pressemelding sier politisk rådgiver Beate Ekeløve-Slydal, at stortingsmeldingen ikke vil være et effektivt verktøy for å hindre næringslivsrelaterte menneskerettsbrudd.

- Stortingsmeldingen ville ikke utgjøre noen forskjell om vi på nytt hadde stått overfor noe à la Aker Kværners virksomhet på Guantanamo, sier hun.

Amnesty beskylder arbeidsmarkedets organisasjoner NHO og LO for å ha drevet med utstrakt lobbyvirksomhet for å forhindre nasjonale retningslinjer for selskapenes samfunnsansvar.

- De to organisasjonene ønsket heller ikke en ombudsmannsordning som skulle kunne overvåke selskapenes atferd og være en klageinstans for mennesker som er blitt utsatt for næringslivsrelaterte menneskerettsbrudd. Det er beklagelig å konstatere at deres innsats i dag er blitt kronet med seier, sier Ekeløve-Slydal. ■

77 Det er beklagelig å konstatere at LO og NHOs innsats i dag er blitt kronet med seier.

Beate Ekeløve-Slydal, politisk rådgiver i Amnesty International Norge.

77 Hvis pressen har som mål å avspeile det som skjer i samfunnet, er det meste som skjer i samfunnet positivt, og da burde pressen skrive om det som er positivt.

Finn Bergesen, NHO-direktør.

NHO: – Frykt for pressen kan hindre investeringer

Negativ pressedekning av norske næringslivsengasjementer i utviklingsland skremmer bedrifter fra å etablere seg, mener NHO. Og får følge av utviklingsministeren.

■ MARTA CAMILLA WRIGHT

- Media må ha en realistisk holdning til hva norsk næringsliv kan bidra med i vanskelige land, sa utviklingsminister Erik Solheim under lanseringen av stortingsmeldingen om bedrifters samfunnsansvar nylig.

- Hvis forventningen er at norske bedrifter skal være prikkfrie på den måten de kan være hjemme, vil norsk næringsliv få en betydelig omdømmerisiko, advarer han.

NHO-direktør Finn Bergesen, som var til stede ved lanseringen, nikker anerkjennende.

- Kunne man ikke skrevet om alt for eksempel Telenor har skapt også, og ikke bare det negative? spør Bergesen.

NHO-direktøren mener at dette negative fokuset er et generelt trekk ved pressens dekning.

- Hvorfor skal pressen skrive om de positive tingene?

- Hvis pressen har som mål å avspeile det som skjer i samfunnet, er det meste som skjer i samfunnet positivt, og da burde pressen skrive om det som er positivt, sier han.

Omdømmerisiko. Bergesen påpeker at det både er vanskeligere og innebærer høyere omdømmerisiko for næringslivet å jobbe i utviklingsland enn i mer kjente kulturer.

- Jeg pleier å si at man tjener omdømme millimeter for millimeter og taper det kilometer for kilometer. Det er lett å trå feil. Noen bedrifter kan mene at risikoen er så stor at det blir den avgjørende faktor som gjør at man velger å ikke gå inn i et land.

- Har det mye å si økonomisk om man får en omdømmekekk?

- Det er noe av det man er mest opptatt av i næringslivet, det er det som avgjør om man får en bra eller dårlig omsetning.

- Fins det bedrifter som ikke investerer i krevende markeder på grunn av omdømmerisiko?

- Jeg kjenner ikke til konkrete tilfeller. Men det er klart at en bedrift som skal vurdere en investering, ser på mange forhold. Jeg vil tro at hvis man antar at omdømmerisikoen er veldig stor og at mulighetene for at det skal skje noe galt er tilsvarende, da kan det hende at bedrifter vil la de aktuelle pengene gå et annet sted. Og det er ikke i utviklingslandenes interesse.

- Er pressen et hinder for utvikling?

- Jeg vil ikke uttrykke meg slik. Men pressen er en faktor som tas med i vurderingen. Solheim har sagt at det å investere i utviklingsland er en risikosport. Man kommer til et land der man ikke har samme standarder som i Norge, og det er sannsynlig at det oppstår problemer.

Oppslag øker bevisstheten. Skandaler i media får fart i sakene.

Forsker og nestleder ved BIs senter for bedrifters samfunnsansvar, Caroline Dale Ditlev-Simonsen (bildet), forklarer at det er de store og kjente merkevarerbedriftene som skjerper seg mest.

- Det er mindre sjanse for at de mindre og ikke så kjente bedriftene får pressens oppmerksomhet på seg, sier Ditlev-Simonsen.

- Det er uklart i hvilken grad svekket omdømme knyttet til skandaler har alvorlig og langsiktig negativ effekt på økonomien til bedriftene, sier hun.

Noen er redde. Ditlev-Simonsen er enig med NHO-direktøren i at pressen også burde fokusere på det som er bra av det næringslivet gjør i utviklingsland. Men hun tror ikke at pressens arbeid gjør at næringslivet kvier seg for å investere i utviklingsland.

Daglig leder i rådgivningsselskapet Sigla, Ylva Lindberg, er av en annen oppfatning.

- Jeg har snakket med bedriftsledere som sier at frykten for å bli hengt ut gjør at de ikke investerer i utviklingsland. Dessuten kan konsekvensen bli at bedrifter driver sitt etikkarbeid for å holde seg unna førstesidene i stedet for det som er langsiktig fornuftig og etisk riktig, sier Lindberg.

Vil sky små partnere. Hun tror også at måten Afrika blir fremstilt på i media gjør landene der mindre attraktive for investeringer.

- Dessuten er det et problem at bedrifter ikke tør å bruke små, lokale underleverandører på grunn av omdømmerisiko. Det minsker utviklingseffekten næringslivet har i utviklingsland.

Lindberg mener også at man vier lite oppmerksomhet til om næringslivet er med på å bidra til de store løsningene i et land.

- Det er for pinglete at man «bare» ikke skal bryte menneskerettigheter. Bedrifter som etablerer seg burde bidra til å løse de store problemene i et land, sier hun.

Pressen må ikke gå for langt. Under lanseringen av stortingsmeldingen snakker Erik Solheim om bedrifters samfunnsansvar.

- Man må ikke stille krav som det er umulig å ivareta dersom man samtidig skal ha lokale partnere. Da blir omdømmerisikoen for stor, og vi ønsker at flere og ikke færre skal investere i fattige land.

- Men, Solheim, pressen skal være kritisk?

- Absolutt, men det må være rimelige dimensjoner over kritikken. Pressen bør heller konsentrere seg om å kritisere de dårligste enn å kritisere ellers gode selskaper, sier han.

Innovasjon Norge arrangerer 4. februar næringslivets bistandskonferanse med pressens rolle som et av temaene. ■

LO-leder Roar Flåthen, NHO-sjef Finn Bergesen og utviklingsminister Erik Solheim var godt fornøyde med stortingsmeldingen, men må tåle kjef fra Amnesty.

FOTO: MARTA CAMILLA WRIGHT

Globalt kappløp etter matjord

Rike land kjøper opp enorme landområder i fattige land for å fø egne befolkninger

Høye matvarepriser og frykt for matforsyninger til egen befolkning har ført til at myndigheter og private selskaper i rike land kjøper opp og leier millioner med hektar av jord i fattige land. Dette truer både småbønders levebrød og lokal matsikkerhet. FNs tidligere generalsekretær, Kofi Annan, frykter konsekvensene.

■ JAN SPEED OG
LIV RØHNEBÆK BJERGENE

LANDBRUK

- Dersom vi ikke er forsiktige, kan vi oppleve at store mengder dyrkbar jord overtas av utlendinger for at de skal produsere for egne markeder. Men hva skjer da med behovene til lokalbefolkningen? sier Kofi Annan til Bistandsaktuelt.

Kofi Annan, tidligere generalsekretær i FN, besøkte nylig Oslo.

Han får støtte fra landbrukseksperter i blant annet FNs mat- og landbruksorganisasjon FAO. FN-organisasjonens leder, Jacques Diouf, har advart mot hvordan økningen i kontroversielle jordavtaler kan føre til en form for neokolonialisme, der utviklingsland produserer mat for de rike på bekostning av egen fattig og sultende befolkning.

Den internasjonale frivillige organisasjonen «Grain» jobber for bærekraftig landbruk i sør. Ifølge «Grain» ble over 100 avtaler hvor selskaper og regjeringer leier eller kjøper jord i utviklingsland undertegnet eller var under forhandling i 2008. De høye matvareprisene har ført til at investorene står i kø og at eliten i mange fattige land ser muligheter til å tjene store penger gjennom å selge eller leie ut land.

Jordleie i 99 år. Madagaskar er ett av landene som leier ut verdifull matjord til utenlandske selskaper. Ett av de største firmaene i Sør-Korea, Daewoo Logistics, har nylig inngått en intensjonsavtale med Madagaskar om leie av 1,3 millioner hektar jord, det vil si et område på størrelse med hele Rogaland og Østfold til sammen, for en periode på 99 år.

Daewoo ønsker å plante korn, primært for eksport til det sørkoreanske markedet. Selskapet sier at de vil kunne tilby jobber til 70.000 personer, og at de vil foreta investeringer verdt 42 milliarder dollar de neste 25 årene.

Myndighetene på Madagaskar sier at de vil bruke leieinntektene på andre utviklingsprosjekter.

Frykter for småbøndenes framtid. FNs tidligere generalsekretær Kofi Annan er imidlertid svært skeptisk til slike avtaler. Han leder Alliansen for en grønn revolusjon i Afrika, som forsøker å hjelpe afrikanske regjeringer til å øke matproduksjonen og bedre matvaresikkerheten. Annan understreket viktigheten av å arbeide med bønder direkte.

- Disse store oppkjøpene bekymrer meg. Den vanlige, afrikanske

Jean Francois Regis er gassisk småbonde. Han forsøker å få høyere avling ved å ta i bruk forbedrede dyrkingsmetoder. Men i likhet med andre småbønder på Madagaskar, har de høye matvareprisene ikke gitt han og familien romsligere kår.

FOTO: LIV RØHNEBÆK BJERGENE

Jeg er bekymret over land som ønsker å dra til Afrika for å kjøpe opp store områder med jord.

Kofi Annan, tidligere generalsekretær i FN.

småbonden er en kvinne, som aldri får noe hjelp. Vi ønsker å skape en situasjon der de får hjelp i form av riktig såkorn og gjødsel, råd om vanning og markedsføring. Målsetningen er å hjelpe dem slik at de kan tjene penger på yrket sitt, sier Annan til Bistandsaktuelt.

Han frykter at de utenlandske oppkjøpene skal føre til alvorlige endringer i den globale jordbrukssektoren.

- Ja, jeg er bekymret over land som ønsker å dra til Afrika for å kjøpe opp store områder med jord, enten for biodrivstoff-produksjon eller for å produsere mat til egne hjemmemarkeder. Denne politikken må utredes nærmere, sier Annan.

Fortsatt lav pris til bonden. På Madagaskar livnærer 80 prosent av en befolkning på om lag 20 millioner mennesker seg ved å dyrke jorda. Her lever fortsatt om lag to tredeler av befolkningen i fattigdom. Hoppet i råvareprisene har de gassiske småbøndene sett lite til.

- Nei, her øker prisene på innsatsvarer som gjødsel og drivstoff kraftig, mens råvareprisene

Gud har plassert oss midt i matkammeret, mener rektor ved Fihaowanoa landbruksskole, **Felicite Ramiharimanana**. Nå skal den frodige øya sørge for mat på bordet også til sørkoreanske familier.

FOTO: LIV RØHNEBÆK BJERGENE

står stille. Det er derfor overhodet ikke samsvar mellom utsalgsprisene på varene og den prisen som bøndene får, sier pensjonert lærer ved Tombotsoa landbruksskole på Madagaskar, Désiré Rakotovel.

Han forteller at det er oppkjøpere som stikker av med fortjenes-

ten. - Oppkjøperne kjøper opp når prisene er lave, for så å selge varene når prisene er høye, sier Rakotovel.

Skattkammer. Nå har altså kombinasjonen av finans- og matvarekrise ført til et globalt kappløp om jord: Fordi andre råvarer har rast i verdi

og fordi matvarekrisen gjør at mange land frykter at de på sikt ikke vil klare å brødfø egen befolkning, er jord blitt en etterspurt vare. Jordkåte myndigheter og selskaper som Daewoo Logistics kaster dermed blikket på Madagaskars røde, fruktbare jord.

Det er kanskje ikke så rart:

- Her er det så fruktbart - Gud har plassert oss midt i matkammeret, sier rektor ved Fihaowanoa landbruksskole på den gassiske østkysten, Felicité Ramiharimanana, der hun står blant modne tomater, ananas, og mango.

Nå skal altså langtidsleien av det enorme jordbruksområdet sikre sørkoreanerne mat.

Stort omfang. Avtalen mellom det sørkoreanske selskapet Daewoo Logistics og gassiske myndigheter er særlig oppsiktsvekkende fordi området som nå leies ut, er så stort.

- Vi er vant til å se leieavtaler i 100.000-hektars klassen. Denne avtalen er mer enn ti ganger så stor, uttaler Carl Atkin til den britiske avisen The Guardian.

Atkin er konsulent for Bidwells Agribusiness - et britisk firma som bistår ulike aktører med å få i stand slike avtaler.

Men om omfanget er oppsiktsvekkende høyt, er inngåelse av slike avtaler ikke lenger unikt. The Guardian kan vise til en rekke andre store jordavtaler rundt om i verden:

■ Filippinene har gitt kinesiske selskaper tilgang på 1,24 millioner hektar jord for å dyrke ris, korn og sorghum.

■ Det japanske selskapet Mitsui har kjøpt 100.000 hektar i Brasil for å dyrke soya.

■ Libya har byttet tilgangen på 250.000 hektar jord i Ukraina mot olje- og gassforsyninger.

■ Sør-Koreas president har sagt at de ønsker å kjøpe jord i Sudan for å kunne produsere mat for eksport til hjemmemarkedet.

■ Saudiarabiske investorer har planer om å dyrke basmatiris på 500.000 hektar i Indonesia for eksport til ørkenkongedømmet. Landet har etablert et eget fond for å investere i jordbruksområder i utlandet for å kunne dyrke mat for eget forbruk.

■ Qatar vil produsere mat i Vietnam for eget forbruk. Kuwait er i samtaler med Kambodsja om det samme.

Disse er ikke de eneste. I fjor høst kom det meldinger om at de to store multinasjonale matselskapene Dole Food Co og Chiquita Brands International ønsker å etablere store fruktplantasjer i Benguelaprovinsen i Angola. I dag dyrkes bare 10 prosent av Angolas 35 millioner hektar med dyrkbar jord.

Folk sulter mens jorda selges. En rekke av utviklingslandene som nå selger eller leier ut jord, klarer ikke å brødfø egen befolkning. «Grain» viser for eksempel til hvordan presidenten i Kambodsja Hun Sen for noen måneder siden kunne proklamere at landet vil leie ut jordområder til Qatar og Kuwait. Betalingen for langtidsleien slik at de to jordfattede gulfstatene kunne produsere ris til egen befolkning, var et lån på 600 millioner dollar.

Samtidig hjalp Verdens matvareprogram, WFP, om lag 500.000 kambodsjanerne med matvarebistand

til en verdi av til sammen 35 millioner dollar.

Uavklart eiendomsrett. At matjord nå er blitt så verdifull, har også ført til at mange land endrer nasjonal landbrukslovgivning.

I Kina jobbes det for eksempel med en jordreform som skal gjøre det enklere for småbønder å selge den rettigheten de har fått fra myndighetene til å dyrke jorda. Det kan bety en enorm omveltning av kinesisk landbrukspolitikk ved at det ikke lenger blir mange småbønder, men få, større foretak.

Også i Kasakhstan har myndighetene endret lovverket for å tiltrekke seg utenlandske investorer.

I Ukraina er det forventet at forbudet mot å selge jord til utlendinger snart vil forsvinne.

I Sudan, hvor staten er den store jordeieren, forsøker myndighetene å friste investorer med nesten 900.000 hektar jord.

Stor risiko. Å skulle kjøpe opp eller leie jord i noen av verdens fattigste land, er ikke risikofritt. Her er det ofte uavklart hvem som har eiendomsretten til jorda, noe som er tilfellet i for eksempel Sør-Sudan.

I midten av januar fortalte den amerikanske investoren Philippe Heilberg fra Jarch Capital at selskapet hadde inngått en avtale om å leie 4.000.000 hektar jord langs Nilen fra general Paulino Matip Nhial, viseforsvarssjefen i Sudans frigjøringshær (SPLA) og en beryktet krigsherre. Heilberg ville ikke oppgi hvor mye han måtte ut med i innskudd for å få på plass avtalen.

Jarch Capital kjøper seg også inn i et selskap drevet av Matips sønn, som har kontroll over disse jordområdene takket være den våpenmakten han kan mobilisere. Til avisa Financial Times sier Heilberg at området, som ligger i Unity State, vil egne seg godt både til produksjon av biodrivstoff og matvarer. Heilberg mener Sudan vil gå i oppløsning i løpet av et par år, og han satser på at Matip og sønn vil fortsette å kontrollere området han nå leier.

- Dette er Afrika, man er nødt til å satse på de som har våpen, sier han.

Landbruksekspert Steve Wiggins ved britiske Overseas Development Institute er imidlertid skeptisk til denne type investeringer.

- Hvis jeg var politisk rådgiver og skulle gi investorer råd, ville jeg si at risikoen ved å kjøpe jord i land hvor landbruket i liten grad er regulert, er et høyrisikoprojekt. Eiendomsforhold til jord er ekstremt sensitivt, sier han til avisa The Guardian.

Småbøndene taper. Her hjemme følger Utviklingsfondet denne utviklingen nøye.

- Vi har diskutert temaet med våre partnere, men har ikke fått tilbakemelding om at noen av dem er berørt. Men det som skjer er skummelt, de som har minst innflytelse på utviklingen - nemlig småbønder på landsbygda - blir de store taperne, sier leder for Utviklingsfondet, Arvid Solheim (bildet). ■

Burmas viseutenriksminister U Kyaw Thu fløy sammen med den norske utviklingsministeren ut for å se gjenreisningen etter syklonen Nargis. Fra venstre: U Kyaw Thu, Trond Viken (informasjonssjef for utviklingssaker i UD) og Erik Solheim.

FOTO: JULIE MEINICH JACOBSEN TAKAHASHI, UD

- De registrerte hva jeg sa

Utviklingsminister Erik Solheim tror mer åpenhet og dialog kan bidra til å myke opp regimet i Burma. Han vil utvide den humanitære bistanden til nye deler av landet. Den norske Burma-komité mener Norge bør stå svært varsomt.

BURMA

■ PER-IVAR NIKOLAISEN

- Samtlige vi møtte, enten det var burmesere, FN, frivillige organisasjoner eller utenlandske diplomater, sa at Burma må åpnes opp. Et åpent Burma vil bidra til å løse kort-siktige humanitære problemer, og myke opp regimet, mener Solheim.

I januar besøkte han Burma sammen med den norske utviklingsministeren Ulla Tørnæs. Det offisielle hovedmålet med reisen var å se på resultatene av den humanitære bistanden etter syklonen Nargis sine herjinger i mai fjor. Men den mangeårige burmaaktivisten Solheim så også på besøket som en mulighet til å påpeke viktige menneskerettighetsutfordringer overfor juntaen i landet.

- De registrerte hva jeg sa. Det er imidlertid ikke grunnlag for å være optimistisk med tanke på umiddelbare positive skritt i retning demokratisering, sier Solheim.

Nylig viste generalene hvor harde og urimelige de kan være overfor opposisjonelle, ved å foreta flere arrestasjoner og idømme de arresterte lange fengselsstraffer. Solheim viser til at det er ulike syn i det burmesiske lederskapet og militærapparatet.

- Det vil være noen som ønsker en mykere linje. Det finnes alltid en Gorbatsjov, det er slike vi må oppmuntre, mener utviklingsministeren.

Bedre enn ventet. Etter den enorme naturkatastrofen i fjor, der over 140.000 mennesker døde, var mange pessimistiske på vegne av hjelpearbeidet. Etter kraftig kritikk for manglende åpenhet lot myndighetene hjelpearbeidere komme inn i deltaet der Nargis hadde gjort store ødeleggelser.

- Den humanitære situasjonen var mye bedre enn vi fryktet. Burmeserne har fått til svært mye. Og frivillige organisasjoner har gjort et kjempearbeid.

Skoler og boliger møtte de to

nordiske utviklingsministrene på stedene de besøkte.

- Tror du ikke juntaen var interessert i å vise seg fra sin beste side, og at det du så kanskje gir et fordreid bilde av situasjonen?

- Det er liten tvil om at vi fikk se noe av det beste. Jeg er ikke så naiv at jeg tror noe annet. Vi spurte også hjelpeorganisasjoner som sa nettopp dette. Men de sa også at det var gjort mye også andre steder, sier Solheim.

- Er det noe som tyder på at juntaen har brukt gjenoppbyggingen politisk, ved å skvise områder der de har visst om at det har vært større opposisjon?

- Det er ikke grunnlag for å si noe slikt. I mange landsbyer var det så få som overlevde, at de gjenværende uansett flytter inn til byene. Dette er ikke noe annet enn det som ville skjedd i et demokratisk samfunn. Det viktige nå er å benytte åpningen som er gitt, til å utvide den humanitære bistanden til å gjelde også andre deler av landet. Mange områder har store behov. Burma er for eksempel hardt rammet av konsekvensene av finanskrisen, med mindre eksport til nabolandene.

Drømmetenkning. Daglig leder Inger Lise Husøy i Den norske Burmakomité har sett hvordan det internasjonale samfunnet har endret tilnærming til militærjuntaen. Hun mener dette skyldes at man er redd for å støte bort generalene.

- Vi frykter at det politiske rommet vil stenges og at en konsekvens av dette er at støtte til politiske prosesser, demokratistøtte og forsoningsarbeid vil rammes, understreker Husøy.

Burmakomiteen tror ikke det kan bli demokrati i Burma uten omfattende involvering av burmeserne selv. De etniske gruppene vil spille en nøkkelrolle.

- Kan det finnes noen gorbatsjover blant generalene, slik Solheim sier?

- Dette er drømmetenkning. Vi har med verdens verste militærdiktatur å gjøre. De utøver en brutalitet vi vanskelig kan forestille oss. Det er frykten som råder. Historien viser at moderate generaler har blitt fjernet, men det finnes alltid spekulasjoner og håp om at moderate skal ta over.

Hun råder Solheim å stå meget varsomt i dette landskapet.

- Det er ikke sikkert at Norge er det landet som er best skikket til å gjennomføre dialog med juntaen, sier Husøy. ■

Obama opphever «abort-forbud»

Avslutter omstridt kapittel i amerikansk bistandspolitikk

Barack Obama har bestemt at amerikanske skattemillio-
ner igjen kan gå til organisa-
sjoner som åpner for abort.
Mange jubler, mens
Vatikanet er «svært skuffet».

MØDREHEELSE

■ PER-IVAR NIKOLAISEN

I sin andre dag i Det hvite hus satte den nye presidenten en tykk strek over den første ordren til sin forgjenger, George W. Bush. Den såkalte Mexico City Policy er historie for denne gang. USA kan igjen støtte organisasjoner som jobber med abortspørsmålet i utviklingsland.

- (Den) har underminert anstrengelsene for å fremme trygg og effektiv frivillig familieplanlegging i utviklingsland, sa Barack Obama i forbindelse med at ordren ble gitt.

Han prøvde på sitt vanlige vis å tone ned de politiske motsetningene på et av verdipolitikkenes mest sensitive områder.

- Det er på tide at vi slutter å politisere dette spørsmålet [...]. Jeg har bedt mine folk om å dra ut til alle leire, med mål om å minske antall uønskede graviditeter, sa Obama.

Enorme kutt. FNs befolkningsfond (UNFPA) er en av mange organisasjoner som har gått glipp av enorme summer på grunn av politikken som er blitt ført i Det hvite hus under Bush. FNs familieplanleggere fikk hele 244 millioner dollar mindre å rutte med - til tross for at de ikke utfører noen aborter, og tvert i mot er mest opptatt av prevensjon som virkemiddel. Ifølge UNFPA ville dette årlig vært nok til å hindre to millioner uønskede svangerskap, nesten 800.000 aborter, 4.700 dødsfall blant barselkvinner og mer enn 77.000 dødsfall blant småbarn.

ABORT VERDEN OVER

■ Utrygge aborter defineres av Verdens helseorganisasjon som inngrep som utføres av personer uten nødvendige kunnskaper eller under forhold som ikke tilfredsstiller medisinske minimumskrav.

■ Antall fremprovoserte aborter i verden sank fra 46 millioner til 42 millioner mellom 1995 og 2003. 35,5 millioner av verdens aborter skjer i utviklingsland.

■ Andelen utrygge aborter går opp - fra 44 prosent til 47 prosent av alle fremprovoserte aborter. I 2003 var det 19,2 millioner utrygge aborter i utviklingsland og 500.000 i rike land.

■ Andelen kvinner som tar abort går ned, fra 35 per 1000 kvinner til 29 per 1000 kvinner. Andelen er lavest i Vest-Europa, 12 per 1000 kvinner. Den er høyest i Latin-Amerika og Karibia, 31 per 1000 kvinner. I Afrika og Asia er den 29 per 1000 kvinner.

■ 17 land har mellom 1995 og 2005 utvidet de lovlige mulighetene for kvinner til å ta abort. El Salvador, Nicaragua og Polen er blant landene som har strammet inn lovgivningen.

Kilde: Verdens helseorganisasjon

Allerede på sin andre dag som president avsluttet Barack Obama sin forgjengers politikk om å ikke gi amerikanske bistandspenger til organisasjoner som jobber med abortspørsmål.

FOTO: SCANPIX/SHAWN THEW

- Jeg ser frem til å jobbe med kongressen for å gjenoppta amerikansk støtte til FNs befolkningsfond. Slik vil USA slutte seg til 180 andre giveland som jobber sammen for å minske fattigdom, bedre helsen til kvinner og barn, forebygge AIDS og tilby familieplanlegging til kvinner i 154 land, uttalte den nye presidenten.

Kritikk. USA har i lang tid fått sterk kritikk for regelen om at ingen amerikanske skattepenger kan gå til organisasjoner som jobber med å fremme trygge aborter. Til sammen er det hvert år drøyt 19 millioner utrygge og illegale aborter i utviklingslandene. Antallet er så godt som uforandret siden 1995.

I utviklingsland foregår mer enn halvparten av alle abortene «utrygt», det vil si uten skikkelig utstyr og under forhold som ikke tilfredsstiller medisinske minstekrav. I Afrika er hele 98 prosent av abortene utrygge, i Latin-Amerika og Karibia er tallet 94 prosent.

Jubel. Organisasjoner som jobber med kvinnehelse, har lenge visst at de hadde Obama på sin side. Reaksjonene lot ikke vente på seg da den nye presidenten signerte ordren.

- Vi er trygge på at USA under den nye presidenten vil gjenoppta sitt lederskap i å fremme og beskytte kvinners reproduktive helse og rettigheter verden over. Dette er et viktig steg mot å skape en verden der alle kvinner kan delta som likestilte medlemmer av samfunnet, sier leder Thoraya Obaid i UNFPA.

- I åtte lange år har «The global gag rule» blitt brukt av Bush-administrasjonen i et politisk spill med livene til fattige kvinner, hevder Gill Greer i International Planned Parenthood Federation i London.

- CARE, som jobber med kvinneverrettet bistand, har ved flere anled-

ninger sagt nei til penger fra Bush-regjeringen på grunn av uenighet i de sterke politiske føringene som har fulgt pengene. At Obama nå har opphevet forbudet, er til stor hjelp for kvinner i fattige land, mener Marte Gerhardsen, generalsekretær i CARE Norge.

Gleder seg. - Dette er en gledens dag for oss som er opptatt av kvinnehelse. Intet prevensjonsmiddel er hundre prosent sikkert. Og det er dårlig pasientbehandling å gi prevensjon uten å kunne gi informasjon om mulighetene for abort de gangene prevensjonen svikter, sier samfunnsmedisiner Berit Austveg.

Hun har arbeidet med kvinnehelse i i utviklingsland i en årrekke, og har blant annet gitt ut boka «Kvinnens helse på spill. Et historisk og globalt perspektiv på fødsel og abort.»

Eksperten på kvinnehelse understreker at den amerikanske pengestøtten til prevensjon har vært betydningsfull. Det var et stort tilbakeslag for organisasjonene da det ble lagt strenge restriksjoner på pengestrømmen under president Bush.

Presidentens direktiv krevde at for å motta amerikanske midler måtte organisasjoner som drev prevensjonsveiledning skrive under på at de aldri skulle nevne abort som en mulighet for kvinner som hadde blitt uønsket gravide.

- Noen skrev ikke under og mistet økonomisk støtte. De kom i en forferdelig skvis, skulle de akseptere å arbeide under rammer de mente var uakseptable, eller skulle hele arbeidet stoppe opp, sier Austveg.

Fortvilelse. Nyheten om at USA igjen vil støtte organisasjoner som rører ved abortsaken, vekker også harme og fortvilelse. En representant for Vatikanet omtalte vedtaket

I går utstedte president Obama ordren som forbyr tortur av terrorister, men i dag signerte han en ordre som eksporterer tortur mot ufødte barn over hele kloden.

Tony Perkins
i Family Research
Council.

som «svært skuffende» i sitt talerør L'Osservatore Romano.

Den republikanske kongressmannen John Sullivan var ikke sen med å fordømme vedtaket. I et brev til Det hvite hus bønnfaller han og flere andre kongressmedlemmer Obama om å gjøre retrett. I ryggen har de det kristenkonserervative miljøet i USA som var viktige støttespillere for George W. Bush da han ble valgt til president i to perioder. Og Sullivan var ikke alene.

- I går utstedte president Obama ordren som forbyr tortur av terrorister (på Guantanamo), men i dag signerte han en ordre som eksporterer tortur mot ufødte barn over hele kloden, sa Tony Perkins i den «rett-til-liv»-organisasjonen Family Research Council.

Blandet optimisme. Den norske utviklingsministeren Erik Solheim mener Obama viser handlekraft.

- Dette er veldig positivt. Det er nok et eksempel på at alle kynikerne har tatt feil. De sa at han ikke kunne slå Hillary. De sa at han ikke kunne bli president. Og så at han som president ikke ville gjennomføre noe nytt. Nå er disse kynikerne i skammekroken. Det vil bli lettere for Norge å samarbeide med USA fremover, sier Solheim til Bistandsaktuelt.

Det store spørsmålet mange nå stiller seg, er om det vil komme nye midler for å bekjempe mødre dødelighet. Tusenårsålet om å redusere mødre dødeligheten med tre fjerdedeler mellom 1990 og 2015 er det målet der man har kommet kortest. Hvert år dør over 500.000 kvinner i forbindelse med graviditet og fødsel. For mellom fire og seks milliarder dollar i året kan man få bukt med mødre dødeligheten i de 75 fattigste landene. I 2004 ble det gitt bare 530 millioner dollar til dette formålet. ■

Over 200 millioner er fattige i Kina

FN: – Voksende forskjeller hindrer utvikling

Hvis ikke Kina bruker mer penger på å jevne ut de voksende forskjellene mellom fattig og rik, kan det true landets videre utvikling. Det er én av konklusjonene i UNDPs siste rapport om Kina.

KINA

■ TOR AKSEL BOLLE

«Noen må bli rike først» er en av mange kjente sitater fra Kinas tidligere leder Deng Xiaoping. Og Deng fikk det som han ville. Kinas økonomiske vekst de siste 30 årene har skapt hundretusener av dollarmillionærer og blant annet ført til at Kina i dag er et av verdens største markeder for diamanter og luksus-biler.

Men selv om veksten har betydd at flere hundre millioner kinesere ikke lenger lever i fattigdom, noe som ofte omtales som den mest omfattende og raskeste fattigdomsreduksjonen noensinne, har veksten også skapt nye problemer og spenninger i det kinesiske samfunnet.

Det er langt større forskjeller i Kina i dag enn for bare ti år siden. Faktisk er det nå så store ulikheter i Kina at landet fordelingsmessig ligner mer på mange latinamerikanske land enn på de fleste av sine naboer i Asia.

Over 200 millioner fattige. Disse voksende forskjellene mellom rik og fattig er tydelige i hele Kina. I byer som Shanghai og Beijing er ulikhetene mellom den vanlige bybefolkningen og de mange arbeids-søkende fra landsbygda store.

Tiggere er i dag er vanlig syn i kinesiske byer. Men de økonomiske forskjellene har også et klart regionalt preg, folk som bor i de store byene langs kysten tjener i snitt 3-4 ganger så mye som vanlige bønder i innlandsprovinserne. Og selv om de fleste kinesere er både sunnere og mer velstående enn før, er det fortsatt mange som er svært, svært fattige i verdens folkerikeste land.

Ifølge nye og oppjusterte tall fra Verdensbanken er det om lag 210 millioner kinesere som lever under

UNDP frykter at de voksende forskjellene i Kina kan true den videre utviklingen i Kina.

FOTO: SCANPIX/PETER PARKS

fattigdomsgrensen. Det betyr at det i Kina alene lever mer enn halvparten så mange fattige som i hele Afrika til sammen.

Kan hindre vekst. Og det er nettopp den store ulikheten i fordelingen av goder FNs utviklingsprogram (UNDP), mener president Hu Jintao og hans regjeringskollegaer nå må gjøre noe med. I sin rapport om Kina for 2008 fastslår FN-organisasjonen at Kina nå er inne i en ny fase som krever en ny politikk. Ifølge UNDP er det slutt på at myndighetene ene og alene kan fokusere på økonomiske vekst og gjennom veksten automatisk redusere antallet fattige.

Den kinesiske staten må i langt større grad føre en politikk som gir velferd og utvikling også for alle de millionene som til nå ikke har fått tatt del i det kinesiske mirakelet,

mener UNDP.

Dette bør Kina gjøre fordi de fattige har rett til et bedre liv, men også fordi de voksende forskjellene mellom fattig og rik kan være et hinder for landets videre utvikling. «Rask vekst vil trolig bli stadig vanskeligere å opprettholde uten raske reformer i det offentlige velferdstilbudet», skriver rapportforfatterne.

Lite til helse og utdanning. I rapporten poengteres det at Kina, like før landet begynte sin kraftige vekst, hadde en fordel i forhold til mange andre land som var på samme utviklingsnivå: Kina befolkning hadde god helse og var relativt godt utdannet til tross for at de var fattige. Det fleste eksperter mener at det var en viktig forutsetning for veksten som fulgte.

Men nettopp helse og utdanning

er to områder hvor Kinas myndigheter har valgt å bruke relativt lite penger de siste ti årene. For eksempel bruker staten fortsatt mindre enn en prosent av bruttonasjonalprodukt på helse og mesteparten blir brukt i byene. Det betyr at Kina befinner seg helt i bunnsjiktet internasjonalt når det gjelder offentlig forbruk på dette området.

Det samme gjelder utdanning. Mens utviklingsland i gjennomsnitt bruker 4,7 prosent av bruttonasjonalprodukt på utdanning bruker staten i Kina kun 2,8 prosent.

Og igjen kommer de store forskjellene på by og land tydelig fram: Ifølge UNDP brukes det for eksempel ti ganger så mye penger på å utdanne en elev på videregående skole i Shanghai som i den østlige provinsen Anhui. ■

Ifølge Verdensbankens nyeste tall er det om lag 210 millioner kinesere som lever under fattigdomsgrensen.

Norsk press overfor WHO om å vektlegge retten til helsetjenester

Ifølge Verdens helseorganisasjon mangler verden om lag 4,2 millioner helsearbeidere. Det er før den såkalte «eldrebølgen» virkelig slår til i Vesten. WHO utarbeider nå retningslinjer for internasjonal rekruttering av helsearbeidere. Her er Norge pådriver for å sikre en styrt migrasjon og bedre arbeidsforhold i Sør.

■ LIV RØHNEBÆK BJERGENE

Det første utkastet til retningslinjer framla WHO-sekretariatet på styremøtet i forrige måned. Utkastet ble ikke vedtatt. Norge og flere afrikanske land arbeidet for endringer under møtet.

– Det er bred enighet om at det er behov for internasjonale retningslinjer. Men en er ikke enige om hvordan to ulike rettigheter skal vektles: På den ene siden helsepersonells rett til å flytte på seg og ta jobb i andre land, og befolkningers rett til best mulig helsetjenester.

Den siste rettigheten trues i enkelte land av migrasjon, og Norge er pådriver for å få retningslinjer som bedre vektlegger retten til helsetjenester, sier seniorrådgiver i Norad, Bjarne Garden.

Fram til WHO's styremøte vil Norge drive et aktivt diplomatisk arbeid for å få retningslinjer som i noen grad sikrer en styrt migrasjon og bedre arbeidsforhold i Sør.

Ekspertermøte i Oslo. 4. februar samles internasjonale politikere, forskere og embetsfolk i Oslo for å diskutere videre prosessen med å få på

plass felles retningslinjer og tiltak for å løse krisen.

Utfordringene som står på dagsordenen er store: Ifølge WHO har for eksempel Afrika 25 prosent av den globale sykdomsbyrden, men kun tre prosent av verdens helsearbeidere. Det gjør det vanskelig å nå målet om redusert barne- og mødredødelighet og vinne kampen mot hiv/aids eller andre sykdommer som malaria og tuberkulose.

Unicef-rapporten State of the World's Children viste nylig hvordan den store mangelen på kvalifisert helsepersonell gjør det vanskelig å nå FN's helserelaterede tusenårs-mål.

Oppsiktvekkende samarbeid. Her hjemme jobber politikere og embetsverk i mange ulike departementer og direktorater sammen for å løse helsepersonellkrisen. Også i

Norge er en pådriver for å få retningslinjer som vektlegger retten til helsetjenester.

Bjarne Garden, seniorrådgiver i Norad.

HELSE

En munk ber for en kvinne som søker helbredelse ved hjelp av hellig vann.

FOTO: MARTA CAMILLA WRIGHT

Kvinner er ...men det er mennene

ADDIS ABABA (b-a): I Etiopia blir menn hjulpet til psykiatrisk behandling i mye større grad enn kvinner. Årsaken er at menn anses som viktigere enn kvinner, mener psykiater. Samtidig fremholder alle vi snakker med at «kvinner oftere blir gale enn menn».

■ I ETIOPIA:

MARTA CAMILLA WRIGHT

PSYKISK HELSE

- I LOVE YOU, roper en sterkt sminnet dame i nattkjole og plattsandaler, og er sporenstreks borte ved min mannlige kollega.

Hun blir vår venn under hele besøket på det psykiatriske sykehuset Amanuel Hospital, beryktet og fryktet over hele Etiopia. Hit kommer de som det ikke øynes annet håp for. Det er venteliste på de mannlige avdelingene, og akutt plassene for menn er åtte ganger flere enn for kvinner. Likevel er det ikke plass til alle mennene som søker seg til innleggelse, forklarer den unge direktøren for sykehuset, Kesetebirhan Admasu. Han kommer fra Helsedepartementet og har vært direktør på sykehuset i omtrent et år.

- Det er i hovedsak menn som kommer hit til Amanuel, sier han.

På sykehuset er det 200 menn og 100 kvinner. På akuttavdelingen er det 26 plasser for menn og tre for kvinner.

Oftere gale. For ti år siden ble jeg fortalt av etiopiske venner og kolleger at kvinner var mer tilbøyelige til å bli «gale» enn menn. Jeg spurte min venn og assistent under mitt daværende forskningsprosjekt.

- Hvorfor tror du at folk mener at kvinner blir oftere gale enn menn?

Han så på meg, og svaret hans var talende:

- Fordi kvinner blir oftere gale enn menn.

I stedet for psykiatrisk behandling blir kvinnene ofte brakt av familiene sine til hellige vannkilder som drives av den etiopisk ortodokse kirke.

- Resultatet er at mennene får medisin, mens kvinner får hellig vann, sier sykehusdirektør Admasu.

Besettelser. Samuel Abraham er psykiater og tidligere ansatt ved Amanuel sykehus. Han forteller at mange etiopiere tror at psykiske sykdommer er besettelser og vet lite eller ingenting om psykiske lidelser.

- Folk prøver andre ting først - spirituelle metoder ved hjelp av hekседoktorer og prester, sier han.

Dette har etiopierne gjort i hundrevis av år. Det gjelder alle lag av befolkningen, fra fattig til rik. Med en overvekt av kvinner, mener våre kilder.

- Folk mener at kvinner kan være borte i lengre tid fra sitt hjem enn menn, sier sykehusdirektøren.

Menn viktigst. Dette er en av forklaringene på at det er de som oftest bringes til hellige vannkilder, mener han. Der kan de være i uker og måneder i sine forsøk på å bli friske.

Ifølge Samuel Abraham tar pårørende i større grad sine mannlige familiemedlemmer til Amanuel Hospital fordi menn betraktes som viktigere enn kvinner.

«de gale» i Etiopia...

som får medisiner

Psykisk utviklingshemmede **Kebede** og faren har bodd ved den hellige kilden Kidane Mehret i tre år, ifølge faren er Kebede blitt bedre av det hellige vannet.

FOTO: GUNNAR SØRENSEN

Det psykiske helsetilbudet er uansett ikke mye å skryte av, verken for menn eller kvinner. Likeså oppfølging etter behandling. En av pasientene på Amanuel har vært på sykehuset i 30 år. Han hadde ikke noe sted å dra da han ble frisk, så han fikk bli på sykehuset og jobber nå som lagermedarbeider. Det finnes en hel del av dem, som ikke har noe sted å reise til, ingen familie, ingenting. Livet i Etiopia er vanskelig om man ikke har slektninger til å hjelpe seg – hele det sosiale sikkerhetsnettet er basert på det.

Og så har man kirken, da.

Helbredelse ved tro. Også i dag er det mange kvinner ved den hellige vannkilden, også i dag søker de helbredelse.

Vi kommer dit, til Entoto Kidane Mehret i Addis Abeba, i grålysningen. Stripen av tidlig morgensol presser seg mellom grenene på de store trærne som vokser på området. Utenfor porten til den hellige vannkilden sitter folk som selger vannkanner, kors og ikoner. Innenfor porten sitter hvitkledd mennesker. Mange har vært på plass lenge, ventende ved det helbredende vannet.

Høylydt bønn og tekstlesning høres fra rommet der pasientene venter på tur for å bli dusjet i det hellige vannet. Vannet går gjennom rør inn i et hus med flere dusjer. Et par munkes står og passer på de mange som har stilt seg i kø for å gå gjennom dusjen. Brøl og høye stønn høres. Nakne mennesker lar vannet skylle over kroppen, noen må ha hjelp og holdes på plass av munkene.

– Det er fantastisk, sier en dame smilende mot oss etter at hun er ferdig med ritualen. – Det er fantastisk, gjentar hun energisk mens hun går fra oss.

Prestene og munkene har klær av gummi på seg. De jobber hver dag fra seks om morgenen til det ikke er flere pasienter. I dag har de holdt på til om lag klokka ti om formidda-

Hele fagfeltet er lite prestisjefyllt og stigmatisert.

Kesetebirhan Admasu, sykehusedirektør ved det psykiatriske sykehuset i Addis Abeba.

gen. Da har flere hundre pasienter vært gjennom «behandlingen». Det er vanligst å være der i tre eller syv dager, eller i flere perioder på syv dager. Poenget er at tre og syv er hellige tall. Ei jente demonstrerer for oss hvordan hun nå kan gå, hvilket hun forteller oss at hun ikke kunne da hun kom til kilden.

Psykisk utviklingshemmede Kebede på 13 år kunne heller ikke gå da han kom til Kidane Mehret. Faren hans bar ham til stedet.

– Han kunne ikke snakke heller. Vannet har hjulpet ham, sier faren, som opprinnelig er fra et område en dagsreise sørover fra Addis Abeba. Nå har de holdt til ved vannkilden i tre år.

– Hva skal vi gjøre? Jeg har ikke penger til å få ham på skole, sier faren.

Alle sykdommer. Folk kommer til kilden med alle slags lidelser, men en av de store pasientgruppene er folk med psykiske lidelser. Særlig kvinner, bekrefter administrasjonssjefen for kilden, diakon Bogale Weyne.

– Psykiske lidelser kommer av en eller annen hendelse – for eksempel at man mister jobben eller blir sveket av en kjæreste. Eller avhengighet av khat eller andre livsstilsproblemer. Disse tingene kommer fra djævelen, mener han.

– Alt kan helbredes, bare man tror. Pasientene på Amanuel kan komme hit og få helbredelse hvis de tror, sier Weyne.

Kilden ble oppdaget på 300-tallet av Abba Libanos, blir vi fortalt. Behandlingen er gratis.

– Vi forsøkte oss med å ta en birt per behandling (ca. 70 øre) av de som kom hit, men da sluttet vannet å renne. Derfor tar vi ikke betalt. De som ønsker det, kan gi det de har lyst til, forklarer diakonen.

Mye hellig vann, få psykiatere. Hellige vannkilder finnes overalt i Etiopia. De brukes av mange mennesker, og mange søker hjelp for sine små og store problemer. Diakon Weyne kan skryte av mange som er blitt helbredet for aids, psykiske lidelser og en mengde andre sykdommer. Han har det listet opp i en stor bok som han holder frem for oss. Der står det listet opp hvilken lidelse hver enkelt pasient er blitt helbredet for: Aids, aids, depresjon...

Direktør Admasu på Amanuel Hospital har ikke så oppløftende resultater å vitne om.

– Behovet for psykisk helsehjelp er mye større enn vi kan fylle. Etiopia har omtrent samme statistikk for psykiske sykdommer som andre land har, både når det gjelder antall syke og hvilke sykdommer folk får, sier han.

Landet har imidlertid mye dårligere tilbud til sine innbyggere.

– Vi har kun 34 psykiatere i hele Etiopia. (Et land med 82 millioner innbyggere. *Red.anm.*) Dette er et ubetydelig antall. Vi må satse på sykepleiere for å få bedret tilbudet raskt.

Etiopiske myndigheter forsøker å gjennomføre en reform av det psykiske helsetilbudet. Det skal være avdelinger for psykisk syke ved alle sykehus istedenfor et sentralt mental sykehus. Avdelingene skal basere seg på psykiatriske sykepleiere.

– Vi har få leger generelt sett, og det tar lang tid å utdanne leger. Få vil jobbe med dette feltet. Det er få karrieremuligheter og lite marked for psykiatere i det private der folk vil jobbe for å tjene penger. Hele fagfeltet er lite prestisjefyllt og stigmatisert. Vi har utdannet 350 sykepleiere til nå, allikevel har vi bare 110 som jobber med psykiatri. De vil heller jobbe med noe annet.

Medisiner. – Give me hashish, hører jeg tett ved øret mitt. Jeg skvetter. Aner ikke hvor han kom fra, den unge fyren i pyjamas med et nummer på ryggen.

– Da vet vi hvilken avdeling de tilhører, sier sykehusedirektøren. – Alle får gå fritt, det finnes ingen lukket avdeling her, hevder han. Vi

Minimal bistand til psykisk syke

■ MARTA CAMILLA WRIGHT

Mellom 70 og 90 prosent av mennesker i utviklingsland har ikke noen tilgang til psykisk helsehjelp. Likevel gis det minimalt med bistand til psykiatri.

En ekspertgruppe publiserte høsten 2007 seks artikler i det medisinske tidsskriftet *The Lancet* om mental helse i utviklingsland.

Ekspertgruppen påviste blant annet en sterk sammenheng mellom psykisk og fysisk helse. De påviste også sammenhenger mellom god helse og andre viktige forhold, som god utdanning og økonomi. Psykisk sykdom som depresjon gjør at pasienter følger dårligere opp behandlingen av livstruende sykdommer som hiv/aids og tuberkulose. Også rusmisbruk gir dårligere oppfølging fra pasientenes side.

Fysiske sykdommer, som for eksempel malaria, kan på den annen side gi psykiske lidelser. Ekspertgruppen viser også at det er høyere forekomst av fødselsdepresjoner i fattige land enn i rike.

En fjerdedel av verdens land har ikke en politisk vedtatt strategi for mental helse og bare 69 prosent av verdens befolkning er dekket av lover for mental helse. Under halvparten av alle lavinntektsland tilbyr psykiske helsetjenester i folks nærmiljø.

Fattige land bruker under én prosent av sine helsebudsjetter på psykisk helse, mens rike land bruker 5-10 prosent. Det mangler også investeringer i utdanning innen psy-

får ikke lov til å ta bilder.

– Dette er mennesker som ikke på egen hånd kan ta avgjørelser om å bli tatt bilder av, sier direktøren.

Overalt hvor vi går på området møter vi dem, de pyjamaskledder. Overalt «how are you, forenj», sterkt medisinererte pasienter går rundt, her er det medisiner som gjelder. Psykiaterne på sykehuset behandler mellom 20 og 40 pasienter daglig.

– Vi har ikke kapasitet til noe samtalerterapi og lignende. Dessuten, de som kommer hit er virkelig syke. Gjennomsnittlig liggetid er på 53 dager, forteller Admasu.

Rus. Vi besøker avdelingen for rusrehabilitering.

– Vi har et særlig problem med khat-avhengighet. Og det vokser, forteller legen.

Etterpå går vi til en vanlig avdeling. Seng på seng, få pasienter er på plass, men en ung kvinne holder tydeligvis sengen i dag. Inntil vi viser oss i døren.

– You are my German father, utbryter hun med flat stemme når hun får se min mannlige kollega.

Den unge kvinnen reiser seg opp fra sengen sin midt i det store, rektangulære rommet med 24 senger. Hun ser på oss med et matt blikk. Så kommer hun gående mot oss, sakte, forteller klagende at hun var i Tyskland til hun var tre år, så kom hun til Etiopia. Hun vil ha kontakt med sin tyske far, men gir opp, legger seg ned på knærne foran meg, tar rundt føttene mine, ser opp på meg og sier «Help me.» ■

kisk helse. Bare 60 prosent av verdens land har utdanninger som gir trening i psykisk helsearbeid.

Fattige land har derfor i snitt 0,05 psykiatere per 100 000 innbyggere. I rike land er det 200 ganger flere. I rike land er det 8 psykiatriske sengeplasser per 100 000 innbygger, i fattige land er det tilsvarende tallet 0,34.

Støtten til psykisk helse blant bistandsgivere er jevnt over svært lav. Men Verdens helseorganisasjon (WHO) har startet et program nylig som har fått navnet Mental Gap Action Programme (mhGAP) for å få til en endring i denne prioriteringen.

Heller ikke i norsk bistand til helseformål er dette prioritert område. Et unntak fra noen år tilbake er det Norad-finansierte programmet for å bygge opp psykiatriske helsetjenester og utdanning av psykiatere, psykiatriske sykepleiere og primærleger i Kambodsja.

Norge gir i dag ikke øremerket stat-til-stat-bistand til større programmer for psykisk helsevern. Derimot gis det generell støtte til de nasjonale helseprogrammene i Malawi og Mosambik, samt i Uganda i samarbeid med Sida. Norge støtter også det generelle arbeidet til Verdens helseorganisasjon og Unicef.

Omfanget av støtte til psykisk helsevern via frivillige organisasjoner er også beskjedent sammenlignet med annen helsebistand. ■

For mer informasjon og for å lese artiklene, se www.globalmentalhealth.org

PSYKISK HELSE I ETIOPIA

■ 2 prosent av Etiopias helsebudsjett går til psykisk helse.

■ Det psykiske helsetilbudet omorganiseres. Det opprettes psykiatriske avdelinger ved mange sykehus rundt i landet, i stedet for det sentraliserte systemet Etiopia har hatt til nå.

■ Etiopia har 34 psykiatere og 350 psykiatriske sykepleiere (bare 110 av dem er i praksis)

Afrikas resirkulerte millionindustri

Søppel for noen, festklær for andre, inntektskilde for hundretusener

MAPUTO (b-a): På markeder over hele Afrika sysselsettes hundretusener av mennesker med salg av brukte klær fra den rike verden. Bare i Mosambik importeres det flere titusener tonn med slike klær hvert år.

■ I MOSAMBIK:
THORE HEM (TEKST)
KEN OPPRANN (FOTO)

HANDEL

- Dette er god butikk, det er den eneste bransjen jeg kjenner hvor man ikke behøver å lete etter kundene, det er kundene som leter etter deg, sier Hasnein Mawji fornøyd. Han brøyter seg fram mellom biler, folk og salgsboder på det store markedet Xipimanini i Maputo. Det er folk overalt. Det er trangt og varmt, og det lukter grillete maiskolber og nystekt samosa.

Inne på klesmarkedet står salgsbodene tett i tett. Her selges det enorme mengder brukte klær hver eneste dag. Bukser, gensere, og skjorter som for ikke lenge siden ble brukt av folk i Europa og Amerika, er nå til salgs på dette markedet.

De fleste kundene er kvinner. Mellom handelsbodene sitter skredere i klynger med sine fotdrevne symaskiner. De er alle menn. Har du kjøpt et plagg som trenger å legges ut eller legges inn eller legges opp, så fikser de det umiddelbart for 2-3 kroner i betaling.

Flere tusen tonn. Hasnein Mawji er en av rundt 40 forretningsmenn i Maputo som importerer brukte klær. Familien hans kommer opprinnelig fra Pakistan, men Mawji er oppvokst i Canada. For et par år siden flyttet han til Maputo for å begynne å jobbe i familiebedriften som driver med import og salg av brukte klær i Mosambik og Malawi.

I likhet med de fleste av sine kollegaer kjøper Mawji brukte klær fra Frelsesarmeen i Canada. Så skipes klærne i 700 kilos baller til familiens «fabrikk» i Karachi i Pakistan. Den ligger i et frihandelsområde, en såkalt «Export Processing Zone.» Klærne sorteres i Karachi. De beste klærne blir eksportert til Europa, særlig Øst-Europa.

Den nest beste kvaliteten går til Afrika, og resten går til produksjon av tepper og kluter i Pakistan. Varene som skal til Afrika sorteres og pakkes i 50 kilo baller fortelt på dameklær, herreklær og barneklær. Kontainerne fraktes til Maputo og klærne selges der. Mawji importerer om lag 900 tonn hvert år til Mosambik og rundt 1500 tonn til Malawi.

Big business. Globalt er handel med brukte klær en gigantindustri. Organisasjonen Oxfam anslår verdien av denne virksomheten til godt over sju milliarder kroner i året. Det er enorme fjell av klær som beveger seg mellom Europa, Afrika, Amerika og Asia.

Mange tjener store penger på denne handelen i Afrika. Den tidligere kenyanske presidenten, Daniel arap Moïse familie forsøkte i sin tid å skaffe seg monopol på handel med brukte klær i Kenya. I Maputo domineres sentrum av et nyåpnet handlesenter der hovedeieren er Mumade

I Hasnein Mawjis utsalg i Maputo er det harde forhandlinger om pris og kvalitet på bruktklærne.

Det er den eneste bransjen jeg kjenner hvor man ikke behøver å lete etter kundene, det er kundene som leter etter deg.

Hasnein Mawji, forretningsmann i Maputo.

Hasnein Mawji er en av om lag 40 forretningsmenn som handler med brukte klær i Maputo.

Buichir Suleman, en av landets rikeste menn. Også for han er det handel med brukte klær som har lagt grunnlaget for rikdommen. Handel med brukte klær er god butikk, ikke bare i Mosambik, men

også i land som Nigeria, Malawi og Zambia.

Flere fordeler. Hasnein Mawjis lager i Alto Mae er utgangspunktet for videresalg til kunder fra store deler

av det sørlige Mosambik- og noen få fra Sør-Afrika. De fleste kundene kommer fra Maputo og området rundt byen. Som på markedet i Xipimanini er de fleste kundene kvinner. De kjøper klærne i baller

ALLE FOTO: KEN OPPRANN

på 50 kilo. En klesballe koster fra 500 til 600 kroner. Utenfor lageret står menn og gutter med håndkjerter og venter på oppdrag fra markedskvinnene. De transporterer klærne til markedene i og rundt byen.

- Alle klær og sko vi kjøper i familien, kjøper vi brukt. For det første er det utrolig mye billigere. For det andre kan man ofte finne skikkelige merkevarer, og ikke bare de

På markedet finner klærne sine nye eiere.

billige klærne som i dag lages i Kina. Så brukt er bedre og billigere, forteller firebarnsfaren Carlos Macuacua.

Trussel? Det blir ofte hevdet at importen av brukte klær er en trussel mot lokal klesproduksjon. I Mosambik, som på 1980-tallet hadde fire store tekstilfabrikker basert på landets egen bomull, er det i dag ingen slike fabrikker igjen. For å beskytte sin egen industri, har både Sør-Afrika og Lesotho, forbudt import av brukte klær. Men om import av brukte klær er smart eller ikke, ut fra et lands nasjonaløkonomi, er imidlertid ikke helt lett å fastslå. Store deler av Afrikas klesindustri har - i likhet med i Europas klesindustri - uansett måtte gi tapt for billige klær fra Asia.

Oxfam fikk i 2005 utført en studie om virkningen av handelen med brukte klær for afrikanske land. En hovedkonklusjon er at denne han-

Handelen innebærer store fordeler for de fattigste forbrukerne.

Klærne blir fraktet i kjerrer fra lagrene til det store Xipimanini-markedet.

delen innebærer store fordeler for forbrukerne, særlig for de forbrukerne som har dårlig råd. Rapporten hevder at over 90 prosent av befolk-

ningen i Ghana kjøper brukte klær. Den pekte også på at om lag 24 000 mennesker var sysselsatt i denne bransjen i Ghana. ■

Norsk bedrift er storeksportør av brukte klær

Den norske bedriften Fretex, som eies av Frelsesarmeen, eksporterer brukte klær til en verdi av 50 millioner kroner i året - til Øst-Europa, Asia og Afrika.

■ THORE HEM

HANDEL Fretex, med 1400 ansatte i Norge, er størst når det gjelder innsamling og handel med brukte klær her i landet. 60 prosent av de brukte klærne Fretex samler inn eksporteres.

I Norge har Fretex 10 anlegg og lastesteder for brukte klær. Selskapet står også for eksporten av klær fra Sverige.

Per Moberg, direktør for Fretex International, bekrefter at den internasjonale handelen med brukte klær er veldig stor.

- For eksempel er halvparten av alle klær som selges i Polen, med en befolkning på 36 millioner, brukte klær, forteller Moberg.

Da Moberg tiltrådte som leder av Fretex International, satte han seg ned for å studere denne handelen og mulige skadevirkninger. Han har konkludert med at det kan være visse skadevirkninger - men at fordelene oftest er større.

- Fordelene er billige klær for forbruker, og en ikke ubetydelig sysselsettingseffekt knyttet til import, transport, håndtering, vasking, reparasjon og salg av klærne. Denne effekten har man ikke ved import av nye klær, sier Moberg.

Fretex International legger stor vekt på direkte kontakt med sine kunder, forteller han. Moberg besøker selv alle kundene for å sjekke at de driver lovlig og etter etisk forsvar-

lige prinsipper. Når det gjelder eksporten til Afrika, har Fretex International kunder i nordafrikanske land som Tunisia, Marokko og Algerie, samt i Vest Afrika.

- Fretex International selger for tida ikke til Mosambik, men kunne godt være interessert i det dersom en egnet kunde meldte seg, sier Moberg. ■

Per Moberg, direktør i Fretex International.

På Fretex' lager på Alna i Oslo sorteres tonnevis med norske brukte klær. En del av dem ender opp i Afrika.

FOTO: THORE HEM

Full fart i Juba

Sør-Sudans hovedstad er en av verdens raskest voksende byer

JUBA (b-a): Oljeinntekter, bistandspenger og private investeringer har skapt en boom i Sør-Sudans hovedstad Juba. Innbyggertallet er tidoblet på få år og utenlandske firmaer strømmer til byen.

■ I SØR-SUDAN:
TOR AKSEL BOLLE (TEKST)
OG KEN OPPRANN (FOTO)

SØR-SUDAN

– Let's give a big hand for the beautiful ladies, roper Dj'en. Til tonene av Europas 80-tallsklassiker «The final countdown» kommer 12 unge sør-sudanske jenter trippende. De tar en et par langsomme runder på scenen mens folk plystrer, jubler og klapper.

Det er lørdag kveld i Juba, Sør-Sudans hovedstad. På utestedet Home and Away er det full fest. Et par hundre mennesker har tatt på seg finstasen og betalt 40 sudanske pund (ca 130 kroner red.anm.) for å se på kåringen av Miss Malaika New Sudan 2008. Utenfor er det lang kø med folk som gjerne vil inn. Vaktene med automatvåpen og metalldetektoren ved inngangen er en liten påminnelser om at Sør-Sudan fortsatt er et sted hvor våpen og vold ikke er uvanlig.

Men denne varme lørdagskvelden er stemningen gemyttlig og avslappet. Folk drikker kald øl, flørter og koser seg. Når bandet med det neppe helt tilfeldig valgt navnet Freedom Boyz går på scenen koker det på dansegulvet.

Boom. Juba omtales ofte som den raskest voksende byen i Afrika. Noen hevder til og med at det er den byen som vokser fortest i verden. Den tidligere garnisonsbyen ved Nilens bredder hadde for bare 4-5 år siden under 100.000 innbyggere. Men fire år med fred har forandret Juba.

Hundretusener som flyktet under borgerkrigen mellom nord og sør har vendt hjem, mange har slått seg ned i Juba selv om de opprinnelig kommer fra et annet sted i Sør-Sudan. I dag bor det trolig godt over en million mennesker i Juba.

På de støvete og humpete veiene i byen, hvor det for et par år siden omtrent ikke fantes biler, kjemper hjelpeorganisasjonenes landcruisere nå med lastebiler, privatbiler, mopeder og motorsykler om plassen. Det hamres, bores og mures overalt. Nye hus blir bygd og gamle blir pusset opp. Det åpnes jevnlig nye restauranter og utesteder. Eiendomsprisene skyter i været og stadig flere firmaer, som regel fra Uganda eller Kenya, etablerer seg i Juba.

Jan Ledang, Norges generalkonsul i Juba, har fulgt utviklingen i byen på nært hold.

– Det skjer jo en voldsom utvikling her nå. Veksten er drevet av myndighetenes oljeinntekter, av bistandspenger og av private investeringer, forklarer Ledang.

Nye muligheter. For et år siden var det bare gress og en håndfull tukuler der Gudele-markedet ligger i dag. Nå bor det minst 50-60 000 mennesker i denne delen av Juba. Blikktakene ligger tett i tett, unge menn med motorsykler henger på hjørnet og det lukter matlaging og råtten frukt. På markedet selges alt fra løk til mobiltelefoner. Acceco

Acceco Chol håper å tjene penger på boomen i Juba og har startet sin egen butikk.

77 For øyeblikket er det mye lettere å tjene penger her enn i Uganda.

Nabnya Shirai, forretningskvinne fra Uganda.

Veiene i Juba er nå fulle av trafikk.

Chol er en av de mange som prøver å utnytte de mulighetene som nå byr seg. For 7-8 måneder siden startet 34-åringen en liten butikk i Gudele hvor han selger dagligvarer. Lokalet er enkelt, bare to plankevegger og et blikktak. Men Chol, som opprinnelig kommer fra en landsby et godt stykke fra Juba, er fornøyd.

– Det går faktisk ganske bra. Jeg leier lokalet og bor rett ved siden av. Jeg håper å få råd til min egen butikk etter hvert. Men Juba er dyrt,

jeg må spare opp 6-7000 pund først (ca 20 000 kroner), sier Chol.

Like bortenfor Chol driver ugandiske Nabnya Shirai en kafé. Under en blå presenning som beskytter mot den steikende sola serverer hun kald drikke og enkel mat. 38-åringen, som egentlig kommer fra Kampala, flyttet til Juba med mann og to barn for et halvt år siden.

– Jeg er en forretningskvinne og ser alltid etter muligheter. For øyeblikket er det mye lettere å tjene

penger her enn i Uganda. Vi planlegger å bli i to år til, da har vi forhåpentligvis tjent nok penger til at vi kan dra hjem og starte opp der, sier hun.

Alt importeres. Veksten i Juba skaper utvilsomt nye muligheter. De utallige internasjonale organisasjonene gir jobb til mange, også sudanese. Bygging av hus, asfaltering av veier, renovering av sykehus kommer folk i Juba til gode og gir arbeid.

ALLE FOTO: KEN OPPRANN

En del av pengene som kommer til Juba blir faktisk igjen i Sør-Sudan. Men svært mye forsvinner også ut av landet og ender opp i lommene på forretningsmenn fra blant annet Uganda, Kenya og Sør-Afrika. Når eksperter fra Verdensbanken og FN betaler 150 dollar natta for et telt eller et lite rom i uke etter uke, er det som regel ikke sudanese som tjener seg rike. Det produseres også svært lite i Juba, nesten alt importeres. På markedet i Gudele er nystekte lefser omtrent det eneste som er til salgs som faktisk er laget i Juba. Men melet i lefsene kommer fra Uganda.

- Som i så mange land hvor det har vært krig er det to økonomier her i Juba: en for de internasjonale og en for de fastboende. Mye penger forsvinner dessverre ut av landet. Men en av de positive tingene med boomen er at den gir flere jobbm

ligheter for folk som bor her, sier Jan Ledang.

Rent vann og skoler. Som følge av at både hjemvendte flyktninger, folk fra nabolandene og bistandsarbeidere strømmer til Juba har boligprisene skutt i været. Hjelpeorganisasjonene betaler tusenvis av dollar i måneden for å leie lokaler, hjemvendte flyktninger må ofte ut med flere hundre dollar i måneden for å leie en liten jordhytte.

Viktor Nyeoko Okello kom sammen med kone og tre barn tilbake fra Uganda for om lag et år siden. Familien kommer opprinnelig fra staten Eastern Equatoria, men de har allikevel valgt å slå seg ned i Juba fordi det er flere muligheter der enn i hjemstaten.

De leier et lite rom for 200 sudanske pund (ca 600 kroner) i måneden. Foreløpig lever de av å lage og selge en lokal vin og av hjelp fra venner og kjente. Okello, som har utdannelse og snakker prikkfritt engelsk, sliter med å finne seg en jobb.

- Vi hadde håpet at livet skulle være lettere enn det er her. Ting skjer, men mye av det tjener vanlige folk lite på. Det vi trenger er jobber, masse jobber. Og skoler, rent vann og sykehus, sier han. ■

Viktor Nyeoko Okello flyktet under borgerkrigen og har nå vendt hjem i håp om å finne seg en jobb i Juba.

KOMMENTAR

eva
bratholm

Arven etter George W.

Han nølte ikke. En av de første dagene i Det hvite hus sørget Barack Obama for å oppheve «the Gag Rule», - forbudet mot å gi statlige bevilgninger til bistandsorganisasjoner som fremmer kvinners rett til selvbestemt abort. I åtte år har organisasjoner som Planned Parenthood International vært avstengt fra amerikanske bidrag.

- Svært beklagelig, sa republikanske politikere i Washington DC da Obamas beslutning ble gjort kjent.

Mange av oss ser det motsatt. Det er svært positivt at organisasjoner som informerer om familieplanlegging og abort, igjen får økonomisk støtte fra USA.

Når det er sagt, er bistand og humanitær hjelp til Afrika den gode arven etter president George W. Bush. Her gjorde han en innsats og en forskjell. Når status skal gjøres opp for alle feilvurderinger, tabber og blundere som skjedde på hans vakt i Det hvite hus, er Afrika på den positive siden. Mens resten av verden trakk et lettelsens sukk, - idet flyet med George og Laura tok av for Midland, Texas - var det mange i Afrika som følte både varme og takknemlighet overfor USA 43. president.

I hans tid ble USAs bistand til fattige land fordoblet. Bistanden til Afrika ble firedoblet. Milliarder av dollar har gått til til bekjempelse av hiv/aids og malaria. Særlig er tilgjengeligheten av antiretroviral-medisiner betydelig forbedret med amerikansk hjelp. Fra knapt 50.000 mennesker på effektiv aids-medisin i 2003 til halvannen million i år.

Mannen som slo alle rekorder i å bli upopulær i eget land, hadde stor oppslutning i Afrika. Pew Institute anslår at nesten 80 prosent av afrikanerne er positive til den innsatsen Bush har gjort.

Det står i en dramatisk kontrast til holdningen i presidentens eget land, før jul i fjor mente 73 prosent at han gjorde en dårlig jobb. Han som fikk sko

kastet mot seg på pressekonferanse i Irak, ble hilst velkommen til Tanzania i februar i fjor av presidentfruen iført en afrikansk drakt med ansiktene til George W. Bush og Jakaya Kikwete innvevd i stoffet. Store folkemengder sto langs veien fra flyplassen og foran hotellet hans var satt opp et skilt med teksten. «Føl deg hjemme». Det var ikke så rart han var velkommen, Bush hadde med seg 700 millioner dollar fra The Millennium Challenge Corporation, et fond som tilgodeser land som arbeider for demokrati og mot korrupsjon.

Det lille landet Benin hadde allerede en avtale om 307 millioner dollar fra samme fond og store folkemasser møtte opp for å hylle presidenten da han kom på et lynkjapt besøk.

- Moral er viktig for ham, sa Yayi Boni, Benins president.

I Liberia var det satt opp store velkomstskilt med bilder av Bush og president Ellen Johnson Sirleaf. I Darfur løper det smågutter rundt og heter George Bush. De er oppkalt etter den amerikanske presidenten som sikret store beløp til å finansiere de felles fredsstyrkene fra Den afrikanske union og FN.

George W. Bush hadde naturligvis en agenda for innsatsen for Afrika. Ideen var hans egen fra valgkampen i 2000. Da snakket han stadig om «the Compassionate Conservative». Den medfølende konservative fikk imidlertid ikke særlig gjennomslag i USA, men det fikk han i Afrika. Det er et poeng å huske når den dystre arven etter Bush skal gjøres opp. Det var faktisk noen lyspunkter.

Bob Geldof sa det slik under presidentturen i februar i fjor:

- Bush-regimet har vært splittende - men ikke i Afrika. Det hevdes at han har vært inkompetent - men ikke i Afrika. Han har skapt bitterhet - men ikke i Afrika. Her har hans administrasjon reddet millioner av liv. ■

I George W. Bush sin tid som president ble USAs bistand til fattige land fordoblet. Bistanden til Afrika ble firedoblet.

Finanskrisen skviser de fattige

Bistandsaktuelt møtte Verdensbankens første ikke-vestlige sjeføkonom

Verdensbankens nye sjeføkonom vil styrke bistanden til de fattige i en tid der de rike vakler. Men kinesiske Justin Lin frykter at finanskrisa kan ta oppmerksomheten vekk fra både klima og utvikling.

■ PER-IVAR NIKOLAISEN

Han smiler bredt bak bordet, Justin Lin – mer av høflighet enn av utfordringene han står overfor. Finanskrisen og hvordan verden skal takle denne til det beste for klodens klima og fattige er tema for Lins norgesbesøk.

Sjeføkonomen i Verdensbanken er på mange måter institusjonens hjerne, med den mektige forskningsavdelingen i ryggen. Han sier det oppskriftsmessige – det alle etter hvert har hørt før – men som enkelte fortsatt nekter å tro på:

– Hvis vi ikke gjør noe med klimaendringene nå, vil særlig de fattige lide. Mye av utviklingen det siste århundret vil gå tapt. Dersom vi ikke gjør noe nå, kan vi miste muligheten for godt – endringene kan bli irreversible.

Bankens nye klimainteresse. «Development in a Changing Climate» er tittelen på årets viktigste dokument fra Verdensbanken, World Development Report 2010. Rapporten tar mål av seg å bli sentral i debatten frem mot klimatoppmøtet i København i slutten av året. Den vitner også om bankens ønske om å ta en lederrolle i dette arbeidet – i sterk kontrast til situasjonen for bare et par år siden, da banken skygget unna dette spørsmålet. Tre nye klimainvesteringsfond for tilpasning, teknologioverføring og skog er på vei. Lin tar til orde for at også utviklingslandene må kutte i utslippene.

– Hvis vi skal takle dette problemet, er det ikke nok at høyinntektslandene gjør noe. De nye markedene som Kina, India og Russland må med – men også fattige land i Afrika og Sør-Asia. Vi må utvikle ny teknologi, få globale styringsmekanismer og et nytt internasjonalt rammeverk, sier ham.

Krevende jobb. Bare få måneder etter at den kinesiske professoren ble Verdensbankens første ikke-vestlige

Arbeidere jobber på jernbanen mellom Qinghai og Tibet, et av mange gigantiske infrastrukturprosjekter Kina som har satt ytterligere fart i den kinesiske økonomi.

VERDENSBANKEN

ØKONOMI

sjeføkonom, har han fått den verste økonomiske krisen siden 30-tallet plantet i fanget. Det er liten tvil om at Verdensbanken og dens nye sjeføkonom vil få en tøff utfordring når de skal ut og argumentere for mer penger til klima og utvikling. Statistikken viser at bistanden går ned i krisetider. Den aldri så lille bistandsboomen som vi har sett i de senere årenes oppgangstider, kan følge verdensøkonomien og gå inn for en hard landing.

– Jeg er redd finanskrisen kan ta oppmerksomheten vekk fra disse viktige spørsmålene, innrømmer Lin.

Han understreker at det er viktigere enn noen gang å gi bistand. Lin viser til at mange i starten av finanskrisen trodde det var mulig for utviklingslandene å slippe unna de verste følgene fordi de fattigste ikke var en del av det internasjonale finanssystemet der krisen slo til. Men det har etter hvert bli stadig tydeligere at nedgangstidene også rammer de fattige landene.

– Mindre bistand, færre utenlandske investeringer og mindre hjemsending av penger. Det er umulig ikke å bli en del av denne krisen, fastholder sjeføkonomen. Han tror at så godt som hele 2009 vil bli en sammenhengende nedtur, først på slutten av året vil bunnen være nådd. Verdensbanken spår at den økonomiske veksten i utviklingslandene vil gå ned fra 7,9 og 6,3 prosent i 2007 og 2008, til 4,5 prosent i 2009. Utviklingslandene rammes også hardt av at den verdensomspen-

77 **Jeg tror min kunnskap fra Kina kan komplementere kunnskapen til mine kollegaer.**

Justin Lin, sjeføkonom i Verdensbanken.

Justin Lin er den første sjefen i Verdensbanken som ikke er fra et vestlig land.

FOTO: PER-IVAR NIKOLAISEN

nende eksporten for første gang siden 1982 nå går ned. Etterspørselen etter råvarer vil trolig synke.

Lær av Kina og USA. Justin Lin snakker entusiastisk om hvordan Kina de siste tiårene har stimulert egen øko-

nomi ved å investere i viktig infrastruktur når det har vært nedgangstider internasjonalt.

Oppskriften har vært å lete etter såkalte flaskehalser – hindringer mot økonomisk vekst. I Kina handlet det om infrastruktur som veier

SJEFØKONOMEN I VERDENSBANKEN

■ Sjeføkonomen er del av ledelsen i Verdensbanken. Han bidrar til å peke ut retningen for institusjonens utviklingsstrategi og økonomiske forskning.

■ Som medlem av ledergruppen i banken er han presidentens og administrasjonens viktigste rådgiver i økonomiske spørsmål.

■ Posisjonen innehas nå av kineseren Justin Lin.

■ Blant forgjengerne er kjente økonomer som Francois Bourguignon, Joseph Stiglitz og Nicholas Stern.

■ Sjeføkonomen ansees for å være blant verdens mektigste innen økonomifaget.

en de siste tiårene.

FOTO: CHINA PHOTOS/GETTY IMAGES

og havner. Slik kan krisen snus til noe positivt på lengre sikt. For utviklede land oppfordrer han til investeringer i miljøteknologi. For Kina og andre mellominntektsland handler de nye flaskehalsene om spørsmål som energi, infrastruktur på landsbygda, helse og utdanning.

- Motorveiene ble bygget i forrige runde, nå må Kina identifisere nye områder der det er flaskehals, mener Lin.

Den kinesiske professoren er inspirert av USAs økonomiske hjelp til Europa etter den andre verdenskrig når han tar for seg de aller fattigste landene.

- De rike landene må dele av sin redningspakke. Det må en Marshallplan for utvikling til. Land som Kina og Norge har store valutareserver. De kan bruke penger på løse opp flaskehalsene i utviklingsland, påpeker Lin.

Kulturkrasj? Justin Lins første halvår som sjeføkonom har vært tøft, men han har erfaring med å være på dypt vann. Som ung mann i hæren på Taiwan ble han sett på som en rollemodell for sine medsoldater - helt inntil han en dag i 1979 kastet seg i havet og svømte de 2000 meterne over til det kinesiske fastlandet.

Svømmeturen ble starten på en bemerkelsesverdig akademisk karriere. Først en mastergrad i marxistisk økonomi ved Peking-universitetet. Siden ble han en av de første kineserne som tok en doktorgrad i utlandet, paradoksalt nok ved Chicago University der Milton Friedmans liberalistiske ideer rådet. Da han kom hjem til Kina, startet han Center for Economic Research ved Peking-universitetet og har vært en sentral aka-

demiker i det økonomiske eventyret de siste årene.

- Er det en konflikt mellom dine tanker om økonomi og det tradisjonelle synet til Verdensbanken?

- Ikke nødvendigvis. Jeg har studert i USA og har jobbet i Kina i 25 år. Jeg har sett hvilke politiske strategier som virker. Jeg forstår meg på pragmatisme. Jeg tror min kunnskap fra Kina kan komplementere kunnskapen til mine kollegaer, sier Lin diplomatisk.

Kineserne har investert massivt i fattige utviklingsland de senere årene og har også entret bistandsarenaen. Mange har satt sin lit til at Kina kan være den ustoppelige motoren som holder verdensøkonomien i gang.

Lin mener det viktigste for Kina akkurat nå, er å holde den økonomiske veksten ved like, slik kan landet bidra til å stabilisere verdensøkonomien. Han avviser at Kina vil bli mer innadvendt i den økonomiske politikken enn vi har sett til nå. Men noe tyder på at landet er opp-tatt av å beskytte egne markeder i en overgangsfase.

- Som følge av mindre eksport, vil det være nødvendig å orientere seg i retning av eget marked. Hvis landet kan øke kjøpekraften til kinesiske forbrukere, vil det også skape et eksportmarked for bedrifter i andre land. Det vil ikke være snakk om ren proteksjonisme, men en reorientering, sier Lin.

Lederne vil godt. Verdensbanken mener godt styresett er grunnleggende for å minske fattigdom. Her i Norge har såkalt illegal kapitalflukt kommet i fokus etter at det ved flere tilfeller er avslørt at toppledere i utviklingsland har gjemt unna «stjalne» penger på konti i vestlige skatteparadiser.

Justin Lin har på sin side troen på at de fleste politiske ledere har gode intensjoner for sitt land og folk, rett og slett fordi det er det mest rasjonelle.

- De vil være tryggere i lederstolen. De får større status når historien skal skrives. For politiske ledere er dette de to viktigste tingene, sier Lin til Bistandsaktuelt.

Han peker på at lederne møter mange hindringer på sin vei mot å gjøre det riktige for sine land.

- Først kunnskap. Hvilke tiltak og politiske grep vil virkelig hjelpe? Vi har jo ikke en konsensus om dette blant oss økonomer. Så det er vanskelig for lederne å vite hva som er effektivt, sier Lin.

Sjeføkonomen hevder også at presset fra de mange ulike sektorene gjør det vanskeligere å være en god leder.

- Men så lenge vi som forskere kan hjelpe dem med å finne ut av hva som er de riktige prioriteringene, tror jeg lederne har grunn til å følge opp dette. Jeg har vært i afrikanske land og har blitt oppmuntret av å møte mange av de politiske lederne. Mange av dem er i den situasjonen jeg beskriver. De leter etter løsninger som kan bidra til utvikling, påpeker Lin. ■

Artikkelen henter sitater fra både et intervju med Justin Lin, samt seminarer under hans besøk i Norge nå nylig.

ØKONOMI

Etiopia får IMF-krisepakke

Etiopia får 50 millioner dollar som krisepakke fra Det internasjonale pengfondet for å avhjelpe den økonomiske situasjonen landet er kommet inn i på grunn av høye priser på olje, mat og gjødsel.

Ifølge IMF har Etiopia nå en makroøkonomisk politikk som bidrar til å redusere inflasjon. Etiopia hadde i deler av 2008 en inflasjon på 40 prosent. ■

Fiskerot gir kjempetap

Den globale fiskeindustrien taper opp mot 50 milliarder dollar i året på grunn av ineffektivitet, overfiske og dårlig administrasjon, ifølge en rapport fra Verdensbanken og FNs mat- og jordbruksorganisasjon (FAO).

«The Sunken Billions: The Economic Justification for Fisheries Reform» viser at tapene de siste 30 årene beløper seg til to billioner dollar, skriver bladet Developments. Tapene er særlig store i utviklingsland. Rapporten tar til orde for at et velorganisert havfiske kan snu disse tapene til bærekraftige inntekter for millioner av fiskere og kystsamfunn. ■

Panamakanalen får penger

Verdensbanken låner ut 300 millioner dollar til å utvide Panama-kanalen. Det vil være et kjærkomment tilskudd til det 5,25 milliarder dollar store prosjektet for å doble kanalens kapasitet. Utvidelsen gjør det mulig for kanalen å håndtere såkalte Panamax kontainer-skip som er den nye standarden innen bransjen. Fem prosent av all global handel går gjennom kanalen, skriver bladet Developments. ■

Dyr logistikk

- Det er like dyrt å flytte en konteiner fra Kina til Tanzania som det er å flytte den fra Rwanda til Tanzania på grunn av høye transportkostnader, sa økonom og direktør ved tenketanken Namibian Economic Policy Research (NEPRU), ifølge allAfrica.com.

I 2008 lanserte SADC (Southern African Development Community) et frihandelsområde i regionen. Dette innebærer blant annet at man ikke betaler skatt på varer som eksporteres innenfor denne regionen. Men handelen har ennå ikke skutt fart og lider, ifølge den samme økonomen, under omstendelige tollprosedyrer, mangel på infrastruktur og forsinkelser ved grenseoverganger. ■

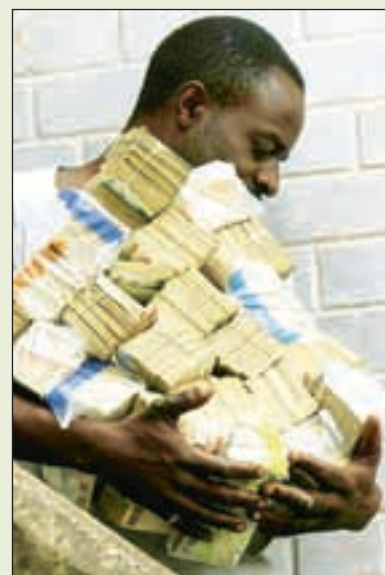
Gladmelding i WTO-rapport

I fjor høst var det atskillig bekymring i Verdens handelsorganisasjon for at særlig utviklingslandenes adgang til handelsfinansiering var vesentlig svekket som følge av nedgangstidene. WTOs generaldirektør la nylig frem en rapport om den finansielle og økonomiske krisen og handelsrelaterte tiltak.

For utviklingslandet tegner rapporten et mer positivt bilde enn ventet, melder Utenriksdepartementet. Både nasjonale eksportkreditinstitusjoner og utviklingsbankene har vært aktive, og mulighetene for lånefinansiering av eksport og import er igjen blitt bedre. ■

Mindre tunfisk på grunn av pirater

Piratenes herjinger langs kysten av Somalia har ført til at fangsten av tunfisk i Det indiske hav er gått ned om lag 30 prosent, melder BBC. Det indiske hav er vanligvis et verdens rikeste kilder til tunfisk, men nå skaper altså somaliske sjørøvere problemer. Hele 42 skip med menneskap ble tatt av piratene i fjor. Seychellene er særlig hardt rammet, normalt kommer 40 prosent av øystatens inntekter fra tunfisk. Nedgangen i fangsten har ført til at prisen på tunfisk er gått opp internasjonalt. ■

100-billioner-dollar seddel

Inflasjonen i Zimbabwe er nå så stor at landet ikke klarer å trykke nok penger. I desember innførte de billion-dollar seddelen. En måned senere har Sentralbanken innsett at de trenger en seddel verdt 10 billioner Zimbabwe dollar. Det er ikke nok til å kjøpe et brød - som nå koster 30 billioner Zim-dollar. For to uker siden var prisen 30 milliarder.

Den lokale valutaen brukes nesten ikke lenger. Lokale handelsfolk foretrekker amerikanske dollar og bensinkuponger. ■

Kosovo mellom krig og krise

Langsom utvikling i Europas yngste og fattigste land

MITROVICA (b-a): Samtidig som verdensøkonomien bråbremser må Kosovo skape vekst og bekjempe korrupsjon. Utgangspunktet er dårlig – men noen fordeler har Europas fattigste land kanskje likevel.

KOSOVO

■ I KOSOVO:
SVEN GUNNAR SIMONSEN

Økonomer kaller det et «komparativt fortrinn». For albanske Ibish Gashi (26) gjør muligheten til å hente importvarer sør i Kosovo at han kan drive lønnsom butikk blant serbere i den delte byen Mitrovica. Han selger sitroner og klementiner fra Tyrkia, paprika og druer fra Makedonia, pærer og kiwi fra Hellas – alt av høy kvalitet og til en rimelig pris.

– Nitti prosent av kundene våre er serbere. Som albanere har vi aldri hatt noen problemer med å jobbe her, sier Ibish.

Butikken eies av onkelen hans, og ligger i det lille kvartalet Bosnjacka Mahala, hvor det fremdeles bor bare noen få albanere og bosniaker, nær broen over elven Ibar. Elven, og broen, markerer grensen mellom det albanske og serbiske Kosovo, og mellom Pristinas og Beograds innflytelse.

Når vi besøker butikken driver en gjeng karer med lossing av varer fra en lastebil ankommet fra Pristina. Ibish tar en pause for å gjøre en gemyttlig handel med en ung serbisk butikkeier. Noen kasser bæres ut, og euro bytter eier – i en bydel hvor handel ellers like gjerne foregår i serbiske dinarer.

Storpolitikken er synlig også her i nabolaget. Hundre meter opp i gaten er en husvegg dekket av en svær plakett, hvit skrift på skarp rød bunn: «Kosovo je Srbija» – «Kosovo er Serbia». Midt i nabolaget bygger også serbiske myndigheter seks store boligblokker, for å øke boligtilbudet for serbere.

Men den politiske kampen om Kosovos framtid kan ikke hindre billig import og et godt vareutvalg fra å skape handel på tvers av etniske skiller.

– Onkelen min startet denne butikken for tre år siden. Før det var situasjonen for spent her til at det var mulig. Om forretningen går bra? Den går ikke så verst, smiler Ibish.

Stor omlegging. Forholdet mellom albanere og serbere, og mellom Kosovo og Serbia, har betydelige økonomiske konsekvenser. Men det er like fullt bare én av flere store utfordringer for Kosovos økonomi. Den 17. februar i fjor erklærte landet seg selvstendig. Nå trappes FN's rolle

Kosovoalbanske **Ibish Gashi** (med vest) har gode kontakter sør i Kosovo. Det gjør at han får tak i billige varer som han selger til serberne i den delte byen Mitrovica.

som administrator ned, og landet skal bli selvdrevet så raskt og godt som det lar seg gjøre.

Omleggingen som må til er stor, og spenner vidt:

Politisk innebærer den at myndighet som i sin tid ble utøvd fra Beograd, og deretter av FN, mer og mer overføres til Kosovos regjering og nasjonalforsamling. Helt uavhengig blir Kosovo likevel ikke på mange år. Politiske reformer skjer i henhold til den såkalte Ahtisaari-planen, med tiltak for minoritetsbeskyttelse, og ikke minst utplassering av EULEX, en EU-operasjon på 1900 personer som skal overvåke og bistå Kosovos politi og rettsvesen.

Et Internasjonal sivilt kontor (ICO) er også opprettet, ledet av nederlenderen Pieter Feith, som også er EUs øverste representant i Kosovo. ICO har svært vide fullmakter, og minner om funksjonen til Høyrepresentanten (OHR) i Bosnia-Hercegovina. I motsetning til hva Ahtisaari-planen legger opp til, skal også UNMIK fortsatt ha en viss rolle i Kosovo, først og fremst i områder med serbisk majoritet.

Økonomisk krise. Også for Kosovos økonomi er utfordringene overveldende. Staten må skape vekst og jobber, øke skatteinngangen, få styring med den store uformelle økonomien, og ikke minst bekjempe korrupsjon. Alt dette mens verden utenfor

er i økonomisk krise.

Statistikken smigrer ikke Kosovo. Landet, som er på størrelse med Rogaland fylke, har en befolkning på drøyt 2 millioner innbyggere. Offisielt er arbeidsledigheten på om lag 40 prosent; blant unge er den betydelig høyere. Landets viktigste inntektskilder er overføringer fra kosovarer i utlandet – anslått til 33 prosent av brutto nasjonalprodukt (BNP) – og internasjonal bistand. Den norske bistanden var på 130 millioner kroner i 2008.

Kosovos BNP per innbygger er på 1800 dollar – lavest i Europa og en tredjedel av nivået i nabolandet Albania. Investeringer fra utlandet har det vært lite av. Kosovo forbindes gjerne med krig, konflikt og korrupsjon, mens investorer mest av alt ønsker seg stabilitet og forutsigbarhet.

Hvem eier hva? Blant de mange bitene som må på plass i, er klarhet i hvem som eier hva. Krigen i 1999, og overgrepene som fulgte, gjorde at hundretusener forlot hus, forretninger og landbruksjord uten mulighet til å vende tilbake.

Et eget FN-organ, Kosovo Property Agency (KPA), har til oppgave å rydde opp i eierskapstvister. KPA, hvor norske Lars-Jørgen Kihlberg Olsen er en av lederne, har siden 1999 fattet 46.000 vedtak i slike tvister. De har svært ofte hatt én serbisk og én albansk part.

– Det er nok slik at mange som har fått tilkjent eierskapet siden har valgt å selge seg ut. Det er beklagelig, men utenfor vår rekkevidde. Vi har gjort det mulig for den enkelte eier å nyttiggjøre seg eiendommen sin, og eventuelt fortsette livet et annet sted, sier Kihlberg Olsen.

De første årene etter krigen var det internasjonale samfunnets bistand til gjenoppbygging også en betydelig bidrag til i økonomien. Mer enn 50.000 hus er bygget opp igjen, med internasjonale midler. Solide nye hus, de fleste fremdeles uten puss på mursteinsveggene, står tett over hele Kosovo.

Skape vekst. Nå som gjenoppbyggingen er avsluttet, er spørsmålet hva Kosovos befolkning i framtiden skal leve av å produsere. Hittil har Kosovo knapt vært synlig på radaren for internasjonal eksport. Verdien av registrert eksport var i 2007 bare 100 millioner euro, sammenlignet med en import på 1,2 milliarder euro – 12 ganger mer. Hjemmeproduksjonen av selv matvarer er begrenset. Butikken på hjørnet selger melk fra Bosnia, og frossen halal-kylling fra Brasil.

Landbruket utpeker seg som en naturlig sektor å satse på; klimaet er gunstig, jorda er god og stort sett allerede i privat eie. Så langt er imidlertid landbruket lite effektivt. Rett utenfor hovedstaden ser en fremde-

KOSOVO

- Eklærte seg uavhengig 17. februar 2008.
- Så langt anerkjent av 51 land.
- Europas fattigste land, BNP per innbygger 1800 dollar (2007)
- 2,1 millioner innbyggere.
- Norge ga i 2007 130 millioner kroner i bistand til Kosovo, mesteparten gitt til yrkesopplæring.

Kilde: CIA

FOTO: SVEN GUNNAR SIMONSEN

les folk pløye jorda med hest. For at landbruket skal effektiviseres trengs det også politiske grep. For eksempel strever jordeierne med omfattende teigdeling, noe som gjør det vanskelig å drive industrielt.

Kosovo har også betydelige mineralforekomster, og kraftproduksjon for det raskt voksende regionale markedet, basert på Kosovos egne kullressurser, har et stort potensial.

Privatisering av offentlig eendom er et sentralt tiltak for å få fart på Kosovos næringsliv. Små og store salg – et bilverksted, et stykke landbruksjord, en fabrikk – er gjennomført av UNMIKs privatiseringsorgan Kosovo Trust Agency (KTA). I 2008 ble KTA etterfulgt av Kosovos privatiseringsbyrå (PAK).

– Hittil er de fleste eiendommene blitt kjøpt av kosovarer, blant annet fordi utlendingene helst vil kjøpe større virksomheter, forklarer PAK-talsmann Ekrem Tahiri. Av 400 solgte virksomheter er 32 solgt til utlandet; av total salgsværdi på 400 millioner euro utgjør disse 30 prosent.

Til nå har store «sosiale» tjenesteytere vært unntatt fra privatiseringen. Nå ser det imidlertid ut til at elektrisitetsverket, post- og televerket og Pristinas flyplass kan bli i hvert fall delvis privatisert.

– Dette er helt i startfasen, og det er uklart hvilken modell som vil bli

Storpolitikken er til stede i gatene i Mitrovica. På skiltet står det: «Kosovo er Serbia».

FOTO: SVEN GUNNAR SIMONSEN

fulgt. Men jeg vet at det er stemning for dette i regjeringen, sier Tahiri. Politikerne må imidlertid forberede seg på motstand fra fagforeningene, som fremdeles står sterkt.

Fordel å være sent ute. Enkelte ganger kan det være greit for et land å være sent ute, mener Gerald Thompson, en engelsk konsulent med en lang karriere i forlags- og trykkeribransjen. Thompson har bestemt seg for å bruke sin egen kompetanse for å skape arbeidsplasser i Kosovo – og han ser viktige komparative fortrinn for landets trykkerier:

– For en britisk forlegger er produksjonskostnadene her på nivå med hva de er i India. Og produktet kan leveres med lastebil på fem dager, i stedet for fem uker sjøveien, sier han. Samtidig har trykkeriene i Kosovo topp moderne utstyr.

– De startet med ingenting for få år siden, og derfor har de også hoppet over flere trinn produksjonsmessig. Mange av dem har det aller siste utstyret innenfor digital trykking, sier Thompson, som nå kartlegger Kosovos trykkerikapasitet på oppdrag fra landets regjering.

Kosovo har et imageproblem, mener Gerald Thompson.

– Folk ellers i Europa tenker på Kosovo som en krigssone, og det inntrykket står i veien for utenlandske investeringer, sier han.

Piratprodukter. Kosovos imageproblem handler ikke bare om krig og konflikt, men også om korrupsjon og kriminalitet. Kosovo har en politistyrke som er profesjonell og lite korrupt etter regional standard, og som reisende føler en seg generelt trygg. Like fullt kan en finne støtte for klisjeen om landet som en lovløs sone.

Ønsker en originalprodukt må en lete et annet sted – her selges CD-plater for én euro, uavhengig av om de inneholder musikk eller dataprogrammer. Et stort kjøpesenter rett utenfor leiren til NATOs KFOR-styrke selger klær, vesker, musikk og filmer – alt piratkopiert.

På et annet kjøpesenter kan en ta kaffen på Starbucks eller Costa; kafeer som har godt besøk, men null forbindelse til de internasjonale

le franchisene. Situasjonen er ikke bedre i Kosovos serbiske områder. Der blir det visuelle inntrykket av lovløshet kanskje enda sterkere, fordi en stor del av bilene kjører fritt rundt uten nummerskilt.

Korrupsjon. Organisasjonen Transparency International, som overvåker korrupsjon internasjonalt, har Kosovo på fjerdeplass på sin globale versting-liste for 2007. To av tre spurte i deres undersøkelser oppga at de hadde betalt bestillinger det seneste året.

Ifølge en rapport fra EU-kommisjonen sist november viser Kosovo liten framgang i bekjempelsen av organisert kriminalitet, korrupsjon, hvitvasking og trafficking. Korrupsjon på alle nivåer svekker offentlige institusjoner, og politikerne mangler vilje til å ta tak i problemet. Og når politikere selv plutselig blir formuende, er det få som spør hvor pengene kommer fra, ifølge EU-kommisjonens rapport.

Et maktssystem. En av de få som faktisk stiller slike spørsmål er Avni Zogiani, leder for COHU, en organisa-

sjon som har som mål å bekjempe politisk korrupsjon i Kosovo. Han forteller uredde om en rekke tilfeller av grov politisk korrupsjon, knyttet til landets største virksomheter – elektrisitetsverket, Pristinas flyplass, og det statlige telekomselskapet.

– Helhetsinntrykket er at det politiske systemet her er gjennomsyret av korrupsjon og tilknytninger til organisert kriminalitet. Vi har ikke et politisk system, bare et makt-system, som ikke respekterer noen regler, sier han.

Aktivistene i COHU tar sjanser når de konfronterer mektige menn. De var de første til å stille spørsmålstegn ved støttefondet for daværende statsminister Ramusj Haradinaj.

– Pengene i fondet skulle betale for Haradinajs forsvar da han var krigsforbrytertalt i Haag, men vi mistenkte underslag av offentlige midler. Haradinaj bor i et hus verdt flere millioner euro, men tidligere hadde han ikke noen formue. Dette var vår farligste sak – men vi er nå her fremdeles, sier Zogiani. I ettertid er åtte personer blitt tiltalt for hvitvasking i denne saken.

Ikke krise – ennå. Enn så lenge har ikke Kosovo opplevd noe kraftig tilbakeslag på grunn av den internasjonale økonomiske krisen.

– Kanskje har det at Kosovo er et fattig land og isolert fra den internasjonale økonomien hjulpet oss. Bankene har hele tiden vært strenge med å gi lån, reflekterer Ekrem Tahiri i PAK.

Bankene som opererer i Kosovo ser ikke ut til å være hardt rammet av krisen. Kosovos pensjonsfond, som er investert utenlands, har derimot fått mye juling. I september alene falt fondet 22,3 mill euro i verdi.

Samtidig gjør den internasjonale krisen at kosovarer som jobber utenlands har mindre penger å sende hjem. Slike overføringer har spilt en avgjørende rolle for økonomisk aktivitet, og har blant annet drevet boligprisene i været, spesielt i Pristina. Nå meldes det at boligprisene er på vei ned igjen, samtidig som aktiviteten i landets småbedrifter bremses opp.

Helt isolert fra verdensøkonomien er Kosovo likevel ikke. ■

Folk ellers i Europa tenker på Kosovo som en krigssone, og det inntrykket står i veien for utenlandske investeringer

Gerald Thompson, konsulent.

Norge satser på helseløft i Nigeria

250 millioner kroner skal redde mødre og barn

GUSAU (b-a): I det nordlige Nigeria gjennomføres den største norskfinansierte helsesatsingen i Vest-Afrika noensinne. 250 millioner kroner skal brukes på å gi barn og mødre bedre helse.

NIGERIA

■ I NIGERIA:
YNGVE LEONHARDSEN

- Vi har et ordtak som sier at «en fødende kvinne har ett ben i denne verden og ett ben i himmelen». Vi burde skamme oss når vi bruker Guds vilje som forklaringen på at en kvinne dør i barselseng, sier Fatima Ahmadu.

Ifølge den nigerianske kvinnevernsaktivisten er nettopp slike kulturelle holdninger én av forklaringene på at Nord-Nigeria ligger i verdenstoppen på statistikker over mødre- og barnedødelighet.

Nå jobber Ahmadu som rådgiver for MNCH (Mother, Newborn and Child Health), et norskbritisk program for styrking av primærhelsetjenesten i det nordlige Nigeria.

Dødeligheten blant fødende i Nigeria er 800 per 100.000, mens den for delstatene i nord ligger på mellom 1000 og 1500. Av 1000 fødte barn dør mellom 55 og 60 i denne delen av landet.

- Nord-Nigeria kan sammenliknes med Afghanistan, det er til og med kanskje verre, sier Ingvar Olsen, seniorrådgiver for helse i Norad.

- Dette er forsiktede anslag. Vi vet at det i Nigeria årlig dør mellom 260.000 og 1 million barn under fem år av sykdommer som lett kan forebygges.

MNCH vil i løpet av de neste fem årene få til sammen 250 millioner kroner i støtte fra Norge. Dermed er den største norskfinansierte helsesatsningen i Vest-Afrika noensinne. Satsingen foregår i nært samarbeid med den britiske statlige bistandsorganisasjonen DFID og nigerianske myndigheter.

Mangler personell. - Det er en absolutt mangel på leger og sykepleiere.

250 MILLIONER TIL BARNE- OG MØDREHELSE

■ Den norske bilaterale bistanden til Nigeria var i 2007 på 8 millioner kroner, men forventes å øke betydelig de nærmeste årene i forbindelse med at Norge vil gi støtte til barne- og mødrehelsetjenester i Nord-Nigeria.

■ Programmet Mother, Newborn and Child Health (MNCH) vil få 250 millioner kroner i norsk bistand i perioden 2008-2013, og er den største norske helsesatsningen i Vest-Afrika til nå.

■ Bistanden vil bli fordelt på delstatene Zamfara, Katsina, Jigawa og Yobe. Dette er statene med de verste forholdene for barne- og mødrehelsetjenester.

■ Helsesatsningen i Nigeria er en del av Norges innsats for å bidra til at FNs tusenårs mål på området kan nås. Tilsvarende samarbeid er innledet med India og Pakistan.

Kilde: UD

Jordmor- og sykepleierskolen i Gusau tar sikte på å utdanne 30 jordmødre årlig. Disse studentene tilhører det første kullet, og vil være ferdig utdannet i 2010.

Og viktigst i denne forbindelse: en absolutt mangel på jordmødre, sier Carolyn Sunners til Bistandsaktuelt. Hun er ansvarlig for programmene til britiske DFID i Nord-Nigeria.

På den nyetablerte jordmor- og sykepleierskolen i sentrum av Gusau, delstatshovedstaden i Zamfara blir vi fortalt at de mangler det meste, fra grunnleggende medisinsk utstyr til lærebøker. For øyeblikket er skolen også uten strøm.

Rektor Lawali Isah Bungudu håper likevel å kunne uteksaminere det første kullet i 2010:

- Vi satser på at 30 jordmødre og like mange sykepleiere skal være kvalifisert innen den tid, sier han.

Inno Umar Ruwan, sjef for jordmorutdanningen, forteller om enda en utfordring for primærhelsetjenesten, særlig på landsbygda:

- Selv om det finnes en helsestasjon i landsbyen er det mange som ikke går dit fordi de rett og slett ikke er informert om hvilket tilbud som finnes. Folk trenger kunnskap, sier hun.

12 fødsler. Hennes bilde av situasjonen blir bekreftet i landsbyen Nahuche, 10 km utenfor Gusau. På helsestasjonen møter vi de gravide kvinnene Kulu Salisu og Asmau Mohammed. De er blant de få som går til jevnlig svangerskapskontroll. Kulu og Asmau forteller at de også kjenner mange som heller ikke går til helsestasjonen når de skal føde. De fleste fødende får hjelp av såkalt tradisjonelle fødselshjelpere, personer uten noen form for jordmoropplæring.

For de kvinnene som får satt barn til verden under kontrollerte forhold, venter nye prøvelser når de

En fødende kvinne har ett ben i denne verden og ett ben i himmelen.

Fatima Ahmadu, kvinnevernsaktivist og rådgiver for MNCH-prosjekter.

Kulu Salisu går til ukentlig svangerskapskontroll. Det er langt fra vanlig på landsbygda i Nord-Nigeria.

kommer hjem til landsbyen. Førtiårige Kulu har åtte barn, men har født 12 ganger, og er representativ for mange kvinner på sin alder i Nord-Nigeria.

- Ett av barna mine døde av stivkrampe, forteller hun inne på det spartanske legekantoret. - Ett døde av malaria og to i lungebetennelse.

Asmau (38) har tre barn i live. Hun har mistet fem på grunn av underernæring, en vanlig dødsårsak blant barn i denne delen av Nigeria.

- De døde alle før de var åtte måneder gamle, forteller hun.

Alle må bli hørt. Kvinnene i Nahuche og andre steder i Nord-Nigeria vil forhåpentligvis kunne se fram til styrking av primærhelsetilbudet de

neste årene.

Ifølge Yusuf Yusufari, som er ansvarlig for sosial mobilisering på lokalplan i delstaten Jigawa, er entusiasmen blant lokale myndigheter stor.

- Nye guvernører er kommet på banen, og de har alle forpliktet seg til gratis helsetjeneste for mødre og barn, selv om ingen ennå vet hvor mye det vil koste.

Yusufari jobber spesielt med å opprette partnerskap mellom lokal miljøer og tjenesteytere. Han understreker hvor viktig det er å gi de fattige og marginaliserte lokalsamfunnene en stemme i denne endringsprosessen.

- De må kunne gjøre krav på tjenester, og på forklaringer hvis tjenestene uteblir, sier han. ■

ALLE FOTO: YNGVE LEONHARSEN

Helsestasjonen i landsbyen Nahuche. Disse kvinnene går til ukentlig svangerskapskontroll, men et flertall av befolkningen på landsbygda har svært begrenset tilgang og kjennskap til det som finnes av primærhelsetjeneste.

NOTIS

Redaktør fengslet i Sør-Sudan

Fungerende redaktør i Juba Post, Isaac Billy Gideon, ble pågrepet og holdt fengslet i ni timer 13. januar i år på grunn en pressemelding som sto på trykk i avisen for to måneder siden, melder Sudan Tribune. Pressemeldingen omhandlet mistenkelige forhold omkring fordeling av jord og nevnte en SPLA-brigade William Deng som en mulig overgriper. Den ble trykket i flere sudanske aviser.

– Arrestasjonen er et forsøk på å skremme aviser fra å trykke pressemeldinger og meninger som har å gjøre med tilraning av jord i sør, uttalte sjefsredaktør i Juba Post, Charles Luganya Ronyo. ■

HVEM HVA HVOR I ALL VERDEN?

1. Hvem er dette?
2. Når ble Norges Røde Kors stiftet?
3. Hvilken colombianer har hatt verdenssuksess med albumet «Laundry Service»?
4. Er Papua Ny-Guinea medlem av Samveldet (Commonwealth)?
5. Når ble Utenriksdepartementet opprettet?
6. Hvilken land er det eneste i Afrika som ikke er med i Den afrikanske unionen (AU)?
7. Hvilken verdensreligion dominerer i hausa-fulani-stammene i Nord-Nigeria?
8. Hva heter Sør-Afrikas offisielle hovedstad?
9. Hvilken statsleder flyktet til Taiwan da Mao Zedong tok makten i Kina i 1949?
10. Hva slags tittel har Kuwaits statsoverhode?
11. Hva er Nepals største turistattraksjon?
12. Hvilken drikk er Sri Lanka kjent for?
13. Hva heter hovedstaden i Honduras?
14. Hva heter Jordans dronning?
15. Hva kalles Argentinas svar på cowboyer?

16. Hvilket land kommer friidrettsutøveren Jay Saidu Ndure fra?
17. Hva er den indiske nasjonalreligionen?
18. Hva er offisielt språk i São Tomé og Príncipe?
19. Har Burkina Faso kystlinje?
20. Hvilken rikdom skjuler seg i Tsjadsjøen?

Svarene finner du nederst på siden.

Spørrespalten er laget av
Ba-Musa Ceesay

TRE EKSPERTNØTTER:

1. Hva heter sjeføkonomen i Verdensbanken?
2. Hvilken søramerikansk poet fikk Nobels Litteraturpris i 1971?
3. Til hvilket land hører øya Sumatra?

SVAR:

Alt rett: Les spørsmålene før svarene – ikke omvendt!
15-19: Verden trenger deg.
10-14: Du kan se framtiden lyst i møte.
5-9: Ikke så verst.
1-4: Din interesse for globale spørsmål er kanskje av ny dato?
0: Utenriksdepartementets aspirantkurs er kanskje ikke det du burde søke på i år?

1. Tutsippørstergeneralen Laurent Nkunda.
2. 22. september 1865.
3. Shakira.
4. Ja.
5. 7. juni 1905.
6. Marokko. (Fordi Vest-Sahara er med)
7. Islam.
8. Pretoria (Tshwane).
9. Chiang Kai Shek.
10. Emir.
11. Mount Everest.
12. Te.
13. Tegucigalpa. (Forkortes ofte: Tequez)
14. Rania (Rania- al-Abdullah).
15. Gauchon.

SVAR PÅ EKSPERTNØTTER:

1. Justin Lin fra Kina.
2. Pablo Neruda.
3. Indonesia.

Ekstern og uavhengig?

Av Asbjørn Eidhammer

EVALUERING

Å skape blest om evaluering er eit mål for oss. Når aviser som Bergens Tidende og Aftenposten, i tillegg til Bistandsaktuelt, gir spalteplass for debatt om temaet, kastar vi oss med glede innpå.

Men først er det behov for ei avklaring om ordbruk, kor trøytsamt det enn måtte vere. Evaluering blir i daglegtale brukt om alt frå ein ti minuttars status etter dagens møte til omfattande fleirårige forskingsprosjekt. Den bruken skal ikkje eg utfordre, men når det gjeld å sikre uavhengig og solid evaluering av norsk bistand blir det viktig å vite kva ein snakkar om.

Det blir heile tida gjort rutinemessige vurderingar, men det er ikkje det vi kallar evalueringar. Program og aktivitetar blir gjennomgått med jamne mellomrom, som regel med hjelp av ekspertise utifrå. Slike gjennomgangar tar til vanleg nokre vekeverk å gjennomføre, og er avgjerande for at dei ansvarlege for aktivitetane skal kunne lære og planleggje vidare. Norske forskings- og konsulentmiljø blir mykje brukt i slike gjennomgangar. Oppdragsgivaren vil vere ambassarar, avdelingar i UD og Norad eller frivillige organisasjonar.

Frå 2007 gir Norad ut ein årleg resultatrapport. Siktemålet er å presentere resultat frå det mangslungne norske bistandsarbeidet, og å ta opp viktige utviklingspolitiske problemstillingar til debatt. Som grunnlag brukar ein rapportar frå evalueringar og gjennomgangar, årsrapportar frå program og organisasjonar og internasjonal litteratur. Resultatrapporten er Norads rapport og har aldri utgitt seg for å vere uavhengig evaluering.

Oppgåva med å sørgje for ekstern og uavhengig evaluering av norsk bistand har regjeringa lagt til Norads evalueringssavdeling. Vi evaluerer ikkje sjølve, men set oppdrag ut på internasio-

KRONIKK

Kronikker i Bistandsaktuelt kan sendes tgh@norad.no. Teksten bør ikke overstige 8500 tegn inkl. mellomrom. Legg ved bilde av artikkelforfatter. På grunn av stor pågang kan ikke alle kronikker regne med å komme på trykk.

nalt anbod. Det er som regel større oppdrag frå eit halvt til halvanna årsverk. Evalueringssavdelinga skal førebu og kontrollere kvaliteten på rapportane og gjere resultata kjende. Men vi kan aldri blande oss inn i funn og konklusjonar. For å utføre denne oppgåva best mogleg har vi ei sjølvstendig stilling innafor bistandsforvaltninga.

Det er dette som er utgangspunktet for den diskusjonen vi ønskjer. For det blir stilt skarpe spørsmål. Er dei som evaluerer i lomma på givaren? Er det lite rom for kritisk analyse? Vi kan gjere leggje til nokre spørsmål sjølve: Held rapportane nødvendig kvalitet? Korleis kan vi best sikre eit uavhengig kritisk blikk på bistanden? Set vi av nok tid og ressursar til å gjennomføre dei ulike oppdrag? Og sist – men ikkje minst – finst det gode nok metodar til å kartleggje verknadene av bistand?

La meg ta uavhengighet først. Det formelle er greitt. Anbudsreglane gjer at det er strenge formelle og faglege kriterier for val av konsulent. Rapporten står for konsulentens rekning. Garantien for at resultatet er uavhengig skal liggje i at dei som utfører evalueringa ikkje har noko binding til det som blir evaluert. Men kva er realiteten? Tilpassar konsulenten seg til det ho trur er forventa? Vegrar han seg for å vere for kritisk for å tekkje oppdragsgivaren eller av frykt for ikkje å få nye oppdrag?

Vi kan ikkje sjå inn i hjarte og nyrer på konsulentar og forskarar, og det er sjølv sagt ikkje berre vi som er potensielle framtidige oppdragstakarar. Men konsulenten som har

At rapportane kjem til rett tid og kan brukast til å lære av, er like viktig som kontroll.

vore i kontraktsmøte med oss vil vite kor klart vi nettopp understrekar at arbeidet deira skal gjerast uavhengig og kritisk.

Så kan ein spørje om det hjelper på sjølvstenda hos dei som evaluerer at dei er utanlandske, som dei fleste av våre konsulentar og forskarar har vist seg å vere? Det er rimeleg å svare ja på det, fordi dei har større avstand og ikkje kan mistenkjast for å vere ein del av det norske «godhetsregimet», for å sitere Terje Tvedt og andre. Men det kan hende at dei ikkje kjenner så godt til norske forhold som det er nødvendig for å trengje inn og ned i sakene. Det har også hendt at eg har mistenkt utanlandske konsulentar for å bli så begeistra for norsk bistandspolitikk at dei legg meir vekt på orda enn på resultat.

Då er vi over på ei anna oppgåva vi har, å kontrollere og sikre kvaliteten i evalueringssrapportane. Vi skal sjekke at konsulenten svarar på spørsmåla i mandatet, og at det er dekning for slutningane i rapporten. Då kan det lett bli vanskeleg å skilje mellom kva som er kvalitet og kva som er meningsinnhald. Skulle konsulenten komme med kritiske konklusjonar, og vi ber han om å underbygge konklusjonane betre, kan det oppfattast som forsøk på påverknad. I praksis er den vanlegaste kommentaren frå vår side at rapportens konklusjonar ikkje er klare nok og at kritisk informasjon som finst i analyse og grunnlagsmaterieill ikkje er brukt godt nok i framstilling av funn og tilrådingar.

Vi høyrer kva forskarar og konsulentar seier, også om tidspress og snevre oppdrag. Nå er nok ein del av den kritikken retta mot kortare oppdrag enn våre evalueringar. Men også vi har eit dilemma. Det er grenser for kor lang tid ei evaluering kan ta dersom ho framleis skal vere aktuell og nyttig når rapporten ligg føre. At rapportane kjem til rett tid og kan brukast til å

lære av, er like viktig som kontroll. Difor varierer vi nå oppdraga meir enn før.

La meg ta nokre eksempel: Vi fekk spørsmål frå den norske ambassaden i Kathmandu om vi kunne hjelpe til med ei større sluttevaluering av utdanningsprogrammet i Nepal – eit fellesprogram på 800 mill dollar. Evalueringa måtte helst gjennomførast på eit halvt år for å kunne brukast i planlegginga av neste fase av programmet. Vi sa ja til det utifrå at evalueringa skulle gjerast etter sunne evalueringssavdelingsprinsipp, og vi sette opp eit tidsskjema på åtte – ni månader for heile prosessen. Det var viktig at vi trass i stram tidsramme sette av rikeleg med konsulentveker til oppgåva. Vi samarbeidde med det nepalske utdanningsdepartementet og andre givarar, og etter anbudsutlysning i Europa og Nepal fekk eit britisk-nepalsk team oppgåva. Sjølv om tidsramma er stram, tillet opplegget feltstudiar på landsbygda i Nepal. Rapporten vil bli lagt fram samtidig som førebuinga av det nye programmet startar opp i mars i år.

Eit anna eksempel er ei evaluering av strategiar mot korrupsjon som vi nå førebur i samarbeid med evalueringssavdelinga i fem andre bistandsorgan. Vi har brukt lang tid på førebuingane, og vi kjem til å setje av bortimot eit år til sjølve oppdraget. Her er vi ikkje under tidspress.

Ein spennande diskusjonen er kva metodar vi kan bruke for å vite noko meir sikkert om resultatet av bistanden. Storparten av dei norske pengane lar seg ikkje følgje heilt fram til mottakaren. Oftast kan vi berre prøve å vise kva Noreg har bidratt til.

Men det lar seg gjere, for eksempel i evalueringa i Nepal. Dei siste åra har vi også lagt større vekt nettopp på verknadene av det norske og internasjonale engasjementet. Til det brukar vi både kvantitative og kvalitative metodar. Nett nå har vi sett ut eit oppdrag for å kartleggje situasjonen på utvalde område på landsbygda i Tanzania, Malawi og Indonesia når det gjeld miljø og levekår, slik at vi om nokre år kan komme tilbake og sjå om tiltak under den norske handlingsplanen for miljø har hatt nokon positiv verknad.

Likevel må vi vere klare over – og dette er viktig – at det er grenser for kva ei evaluering kan gi svar på. Evalueringar byggjer i stor grad på eksisterande dokumentasjon. Det er difor vi har tatt så sterkt til orde for at norske forskingsmiljø må engasjere seg meir i forskning om bistand, ikkje berre om utviklingsspørsmål.

Men også innafor våre rammer kan vi gå lenger i den retninga enn vi har gjort hittil. Akkurat nå førebur vi eit større evalueringssprogram av det norske klima- og skoginitiativet. Programmet vil gå over minst fire år og det vil krevje ein del millionar kroner. Dette evalueringssprogrammet vil bli lagt til ein norsk eller internasjonal institusjon eller ei gruppe av institusjonar. ■

Asbjørn Eidhammer er avdelingsdirektør for Evalueringssavdelingen i Norad.

Ofta er det viktig at evalueringar kan brukast i planlegginga av vidare arbeid. Derfor er det grenser for kor lang tid ei evaluering kan ta, skriver Asbjørn Eidhammer. Bildet er fra Nepal hvor Norge er i ferd med å evaluere sin støtte til et utdanningsprogram.

FOTO: KEN OPPRANN

Heldigvis lenge til jul!

Av Christine Afandi Agalomba

TANZANIA

Jula skal være en velsignet høytid, men mange afrikanere priser seg lykkelige over at det er 11 måneder til neste jul. Jula har nemlig utviklet seg til høysesong for innbrudd, ran, vold og til og med drap. Tusenvis av mennesker er livredde i jula, og det med god grunn.

Selv i relativt fattige land som Tanzania og Kenya er det mye penger i omløp i løpet av jula, og det vet tyver og voldsmenn alt om. Før det første får mange ekstra lønn og bonus før jul, og det tas som regel ut i kontanter. Bare en promille av befolkningen bruker kredittkort til daglige betalinger. De fleste har også lagt seg opp litt ekstra penger i løpet av året som skal brukes til reise, familieselskaper eller gaver ved jule- og nyttårstider.

Den store risikoen oppstår fordi folk reiser veldig mye i jula. De fleste reiser hjem til landsbyene sine for å treffe igjen familien. Da blir hus og leiligheter i byene stående tomme. Ran og tyveri under reisen er en fare. Sikkerheten ute i landsbyene er ofte dårlig.

Kriminaliteten i desember har bare økt de siste årene. Det vil si at mange går desember i møte med den største frykt i stedet for å kunne glede seg over høytid og fest. De kriminelle blir mye mer brutale når de lukter større penger. Ofte blir det en kamp på liv og død.

- Tyvene slo til ved midnatt, de skar av armeringsjernet som skulle beskytte døra. De kom seg inn og tok alt av verdi. Jeg ble slått ned og kunne ikke beskytte verken meg selv eller familien, sier seksbarnsforen Jonah. Han bor utenfor Kisumu i Kenya.

- Jeg trodde jeg hadde mareritt,

Brødrene Alfred, Gigi og Linus fra Dar es Salaam holdt seg inne i juledagene for å passe på verdier som tv-apparater, mobiltelefoner og kontanter. Frykten for innbrudd er til stede hele tiden.

SETT FRA SØR

Christine Afandi Agalomba er journalist i The East African.

men forsto at det var virkelighet da to tyver brølte at jeg og kona måtte stå opp og fortelle hvor vi hadde pengene våre. Jeg nølte og ble slått i hodet med en stokk og besvimte. Da fortalte kona at pengene lå i en mappe under senga. De tok med seg hver eneste shilling, forteller Jonah. De to yngste barna sov tungt, og våknet ikke av bråket. De fire eldste barna var på besøk hos en tante i en annen by. Jonah mistet 30.000 shilling (ca 2600 kr) i kontanter, tv-apparat, radio, to mobiltelefoner, klær, kjøkkenutstyr og fire sekker mais

Selv i relativt fattige land som Tanzania og Kenya er det mye penger i omløp i løpet av jula, og det vet tyver og voldsmenn alt om.

fra verandaen.

Etter innbruddet ringte Jonah umiddelbart til politiet. Innbruddet er anmeldt, men politiet har ikke klart å fukke tyvene. De har hatt enormt mye å etterforske i de første ukene i januar. Ingen ting av tyvgodset fra innbruddet hos Jonah har kommet til rette.

- Det er sikkert dumt å ha så mye kontanter hjemme, men vi skulle bruke pengene i forbindelse med jula. Vi har ingen forsikringer, så alt er tapt. Men desember er farlig, så jeg får være glad at jeg er i live og at ingen i familien er skadet, sier Jonah.

Aguma (46) hadde reist sammen med familien til Mombasa for å feire jul. Etter to dagers ferie fikk hun telefon fra naboer hjemme

i Kisumu. Huset deres var blitt hjem-søkt av tyver, og alt av verdi var stjålet.

- Jeg er så sint, og kan ikke tenke meg hvem som ville gjøre noe sånt. Vi har alltid trodd vi levde i et fredelig nabolag, sier Aguma. Hun mener arbeidsledig ungdom kan stå bak. De vil bli rike og slår seg opp som innbruddstyver. Mange bruker narkotika og er livsfarlige og uberegnelige.

Om ikke vold og innbrudd er ille nok i desember kommer en annen av de store farene i Afrika fram i full bredde. Det er trafikkulykkene. Folk reiser mer i desember enn noen annen måned i året. Busser og minibusser fylles til siste plass og vel så det.

- Jeg overlevde, men brakk hofte, fikk et dypt kutt i panna og er veldig forslått, sier sekretæren Juliana (38) fra Nairobi. Hun var passasjer i en overfylt buss som gikk utfor veien og rullet rundt. Juliana og flere andre passasjerer ble kastet ut av bussen.

- Jeg liker ikke desember. Det skjer alltid noe negativt med meg eller familien min i denne måneden. Desember er bare til å bli trist av, sier Juliana.

Politiet i Kenya er opptatt av å begrense trafikkulykkene før jul, men de føler det er vanskelig å kontrollere den voldsomme trafikken i dagene før jul. Alle skal reise og busselskapene og andre transportører henter fram busser og minibusser som aldri burde vært på veiene. Politiet oppfordrer folk til å spre reisene over flere reisedager, og om mulig vurdere om alle reisene er nødvendige. ■

GADOS VERDEN

Tanzanianeren Godfrey Mwampembwa, bedre kjent som «Gado», er en av Afrikas mest profilerte karikaturtegnere. Han tegner blant annet for den uavhengige kenyanske avisen Daily Nation.

Da Uroa fikk strøm

Av Rolv Bjelland

LITTERATUR

Tanja Winther har skrevet en bok som vil bli stående som et helt sentralt verk når det gjelder spørsmål om elektrifisering i utviklingssammenheng. Boken bør være anbefalt, om ikke obligatorisk, lesning for alle som skal gjøre bistandsarbeid på landsbygda i Tanzania og spesielt Zanzibar.

Etter en historisk gjennomgang av ulike faser av utviklingen av elektrisitetsforsyningen på øya, beskriver boken elektrifiseringsprosjektet RUREL som ble startet med norsk støtte midt på 1980-tallet. Det er et forholdsvis tradisjonelt elektrifiseringsprosjekt som beskrives uten bruk av blant annet payment meeters. Vi får et innblikk i hvordan landsbyen Uroa, som opprinnelig

BOKANMELDELSE

Tanja Winther:

«Impact of electricity, Development, desires and Dilemmas»

Berghahn Books, New York/London 2008.

ikke var med i denne planen, klarte å bli inkludert etter å ha «godsnaaket» med Asbjørn Tenfjord og prosjektledelsen i RUREL. Boken gir en veldig grundig skildring av livet i Uroa, av folkene der og deres leveste, kultur, normer og også hvilke næringer som er grunnlaget for pengehusholdningen. Det lokale elverket på Zanzibar (ZECO) er svært godt beskrevet og deres utfordringer med hensyn til tariffing, måling, avregning, fakturering, beta-

ling og utkobling ved mislighold. Forholdet mellom kundene og elverket er godt dekket og også problemstillingene rundt illegale tilknyttinger.

Det er også gitt en interessant oversikt over hvilke elektriske apparater folkene i Uroa nytter strømmen til. Boken viser oss elektrisitetens betydning i den sosiale settingen i Uroa. Hvordan døgnrytme endres, gatelys innføres, sosial tilfredshet øker, innvirkning på okkulte forhold og ikke minst den betydningen TV får for livet i landsbyen. Det er ellers tankevekkende å se at strømmen i svært liten grad blir benyttet til privat næringsutvikling.

Boken er ikke et oppslagsverk for å finne «The Impact of Electricity» på en enkel og oversiktlig måte, men en bok om folkene i landsbyen

Uroa og dere kultur og leveste og elektrisitet relatert til dette i en kompleks sosiologisk setting. Slik sett kan tittelen være noe misvisende.

Boken er et svært grundig stykke arbeid med mange referanser og relasjoner til ulike sosiologiske modeller hvor observasjonene i Uroa er satt inn i en bredere sammenheng. Det er derfor svært verdifullt at en slik bok er skrevet. Ulempen ved denne akademisk formen er at boken kan være litt tung å lese. Men forfatteren viser god evne til å komme i kontakt med folk og å få dybdeinnsikt i sosiale relasjoner og kulturelle forhold. Boken gir også en lengsel etter en gang å kunne få besøke landsbyen Uroa ■

Rolv Bjelland er seniorrådgiver i Norad.

Nye stillinger i Regnskogfondet

Raseringen av verdens regnskoger er en av vår tids største miljøkatastrofer. Regnskogfondet er en av Europas ledende organisasjoner i arbeidet for å bevare regnskogen og styrke regnskogsbeboernes rettigheter.

Regnskogfondet er inne i en dynamisk vekstfase. Virksomheten er i rask utvikling, og erkjennelsen av regnskogens betydning for klimaet innebærer historiske muligheter og utfordringer. Vi vil i nær framtid ha behov for kompetente og engasjerte medarbeidere for snarlig tiltredelse. Vi planlegger følgende nye stillinger:

- 1-2 policykoordinatorer/-rådgivere knyttet til regnskog og klima internasjonalt
- 2-3 programkoordinatorer/-rådgivere knyttet til regional implementering av klima- og regnskogstiltak i Amazonas og Indonesia/Ny Guinea
- Programkoordinator/-rådgiver for Papua Ny Guinea – evt. i kombinasjon med Indonesia
- Programkoordinator/-rådgiver Amazonas, med hovedvekt på Bolivia
- Vikariat som markeds konsulent/-rådgiver fram til 1.7.2010

Se full utlysning på www.regnskog.no

Juniorekspert til FN

Norge finansierer i dag ca. 70 norske juniorekspert til ulike FN-organisasjoner. Antall nye rekrutteringer i året varierer fra 25 til 30. Juniorekspertene bistår FN, bygger opp erfaring innenfor utviklingssamarbeid, bidrar med internasjonal kompetanse i norske miljøer gjennom sin innsikt i organisasjonenes virksomhet og utgjør en ressursbase for fremtidig rekruttering av nordmenn til FN.

Rekrutteringen av juniorekspert blir foretatt av Utenriksdepartementet (UD) i samarbeid med den enkelte FN-organisasjon. Det er imidlertid den enkelte organisasjon som er arbeidsgiver og som administrerer juniorekspertene etter ansettelse.

Utenriksdepartementet skal nå rekruttere juniorekspertstillinger til nedenstående organisasjoner med **søknadsfrist 14. februar 2009**.

Utlysningstekster og nærmere informasjon om søknadsprosedyren finnes på nettsiden: tinyurl.com/atw7wa

Spørsmål vedrørende søknadsprosessen og om utfyllende bakgrunnsinformasjon om enkelte av stillingene kan rettes til Inger Brusell, UD, tlf. 22 24 39 73.

Statens forurensningstilsyn
Norwegian Pollution Control Authority

Statens forurensningstilsyn (SFT) er et direktorat under Miljøverndepartementet med 300 ansatte på Helsefyr i Oslo. SFT arbeider for en forurensningsfri framtid. Vi iverksetter forurensningspolitikken og er veiviser, vokter og forvalter for et bedre miljø. De viktigste arbeidsområdene våre er klima, miljøgifter, vann og hav, avfall, luft og støy.

Spennende stilling ledig innen miljørettet bistand

Internasjonal seksjon i SFT trenger en dyktig medarbeider til å koordinere vårt utstrakte prosjektsamarbeid, hovedsakelig med land i sør.

Se fullstendig utlysning på www.sft.no

**NORDIC
WORLD HERITAGE
FOUNDATION**

The Nordic World Heritage Foundation is an international Centre under the auspices of UNESCO.

Programme Officer

The Nordic World Heritage Foundation (NWHF) is a UNESCO category 2 center based in Oslo. NWHF is organized as a non-profit foundation supporting international activities within the programme framework of UNESCO, and specifically the implementation of UNESCO's *World Heritage Convention for the Protection of the World Cultural and Natural Heritage (1972)*.

The Programme Officer will work with:

- Strategic development
- Project management
- Responsibility for the Nordic-Baltic network
- Daily administrative tasks

NWHF offers a dynamic and team-based environment where staff functions as generalists.

For more information about the position and specific application form, see www.nwhf.no
Deadline 13 March 2009.

VISSTE DU AT...
det i dag er over 75000 FN-soldater som deltar i 16 fredsbevarende operasjoner verden over?

Kilde: FN

«Man kan kurere galskap, men ikke dumhet.»

Ordtak fra Sukuma-folket (Tanzania)

**SISTE
SIDE**

Redder fiskere i fattige farvann

Stort behov for redningstjenester i utviklingsland

REDNINGSTJENESTER

Harry Susu jobber i Albertsjøens redningstjeneste. De redder hvert år flere titalls mennesker fra drukningsdøden.

FOTO: PER-IVAR NIKOLAISEN

Skrøpelige kanoer med tung last er hjelpeløse i de aggressive bølgene. Lokale redningshelter har imidlertid tatt opp kampen mot drukningsdøden på innsjøene i Uganda.

■ PER-IVAR NIKOLAISEN

Luftstrømmene presses inn i Riftdalen mellom Kongo og Uganda. På noen minutter går vannspeilet på Albertsjøen fra fredelige krusninger til halvannen meter høye bølger. Trebåter fullastet med fisk er på vei tilbake fra morgentimenes fangst. De særegne korte og aggressive innlandsbølgene fyllerister de skrøpelige farkostene.

Tusenvis av fiskere forsvinner ned i dypet på de store innsjøene i det østlige Afrika hvert år. Livredderne i unike National Lake Rescue Institute i Uganda sørger likevel for at det blir noen færre tragedier.

Mister sine nære. Simon Kyamanga og Byahiga Tovan rydder opp i båten som er skjøvet opp på stranden i landsbyen Kaiso ved Albertsjøen i det vestlige Uganda. Hver ettermiddag drar de ut for å sette garn. Morgenen etter sjekker de fangsten. Noen ganger er det 50 kilo, andre ganger 100 kilo. Hvert kilo er viktig for å holde liv i familien de skal forsørge. Men den tunge lasten kan bli skjebnesvanger.

- Det kan være stille på sjøen, for så plutselig å blåse opp til tøft vær. Jeg er virkelig redd når det skjer, forteller Simon.

Han selv har sluppet unna uhell til nå, men fire venner har mistet livet i drukningsulykker. Kollegaen Byahiga mistet broren sin da den fullastede båten ble overrasket av kraftig vind.

- Ulykken skjedde for lenge siden, før redningstjenesten kom hit. Den gang var det ingen hjelp å få, sier han.

Døgnåpen nødtelefon. - Siden 2006 har vi reddet 68 liv, sier Jacob Okumu stolt. Han er leder for den lokale livredderstasjonen i Kaiso ved Albertsjøens bredder.

Stasjonen er en del av National Lake Rescue Institute - redningstjenesten er blant annet støttet av det irskbritiske oljeselskapet Tullow som opererer ved Albertsjøen og det svenske redningsselskapet. Fire slike stasjoner ligger spredt rundt i landet. Livredderne er i beredskap 24 timer i døgnet. Lokale fiskere kan ringe inn på mobil dersom de selv eller andre er i trøbbel. De fleste fiskerne bruker enkle trebåter og padleårer for å komme seg ut til fiskeplassene. Okumu og hans team har på sin side en solid båt med utenbordsmotor, slik at de raskt kan være på plass dersom ulykken er ute. Slik kan de rykke ut til steder som ligger opp mot tre mil fra stasjonen.

- Den vanligste årsaken til ulykker er overlast, kombinert med dårlig vær, forteller Okumu.

Fiskerne som mister livet, er ofte hovedforsørgere i familien. Undersøkelser anslår at for hver fisker som dør mister syv andre pårørende levebrødet sitt.

Redningsutstyr og opplæring. Bare halvparten

Fiskerne Simon Kyamanga og Byahiga Tovan (t.h.) frykter det lunefulle været på Albertsjøen. Begge har mistet folk som sto dem nær.

FOTO: PER-IVAR NIKOLAISEN

av fiskerne i Kaiso kan svømme, det samme er trolig tilfelle for de mange fiskerlandsbyene som ligger på rad og rekke langs kysten av Albertsjøen. Utstyr som redningsvester har til nå vært sjelden å oppdrive.

Harry Susu flyter på ryggen i vannet utenfor stranden i landsbyen Kaiso ved Albertsjøen. Redningsvesten han har på seg, er laget av ulike restmaterialer funnet i landsbyen og omegn - blant annet plastflasker fylt med isopor.

Teamleder Jacob Okumu forklarer at vestene er en del av forebyggingsarbeidet. De selges til en billig penge, med vannsikkerhetsopplæring på kjøpet.

- Vi har også en klubb for vannsikkerhet for barna i landsbyen, og barna på disse kursene fungerer som budbringere til fedrene, sier Okumu.

Nedprioritert. Forsker Mattias Wengelin ved Universitetet i Lund og World Maritime Institute har fulgt redningstjenesten i Uganda tett de siste årene. Som frivillig i det svenske redningsselskapet ledet han opplæringen av livredderne ved stasjonen i Kaiso. Han mener de mange dødsfallene i innlandsfisket i Afrika har fått for lite oppmerksomhet fra både statlig og private bistandsgivere.

- Dessverre havner denne typen bistand langt ned på prioriteringslista. Det finnes så mange andre behov. Men for å utvikle kystnære samfunn er det naturlig å inkludere sikkerhet på vannet, sier Wengelin.

Han understreker at det vil hjelpe lite bare å overføre europeisk redningsteknologi til disse områdene, og tro at det hele vil være løst. I fraværet av sjøkart må man for eksempel bygge på den unike lokalkunnskapen de fleste fiskerne har om fiskeplassene. Og selv om de lokale redningsvestene neppe hadde kommet seg gjennom en europeisk godkjenning, er de bedre enn ingenting i et område der det er vanskelig å få tak i andre materialer. Han tror kunnskapen som er bygget opp ved National Lake Rescue Institute kan brukes også i andre utviklingsland.

- Det er mange områder å dekke, både i Øst-Afrika og andre steder der folk dør på havet og i innsjøer, fastslår Wengelin. ■